

ПРОБЛЕМИ. ГІПОТЕЗИ. УЗАГАЛЬНЕННЯ

*Андрій БОГУЦЬКИЙ, Марія ЛАНЧОНТ,
Олександр СИТНИК, Тереза МАДЕЙСЬКА,
Ярослав КУСЯК, Станіслав ФЕДОРОВИЧ,
Роман ДМИТРУК, Андрій ЯЦИШИН,
Ірина ДУМАС, Беата ГОЛУБ*

ПАЛЕОЛІТИЧНА СТОЯНКА ГАЛИЧ II: ПРОБЛЕМИ СТРАТИГРАФІЇ ТА
ХРОНОЛОГІЇ*

Одразу зазначимо, що геологічна будова пам'ятки винятково складна.

Виглядає так, що усі деталізовані описи різних профілів перевідкладених і змішаних суглинків мало дають у питаннях порядку осадконакопичення; так само немає сенсу штучно розділяти змішану колекцію кам'яних артефактів та остеологічних матеріалів на окремі збірки палеоліту (винятково за техніко-типологічними рисами). Такі операції, як показує досвід, переважно суб'єктивні і некоректні.

Крім того, ми не маємо ніяких поважних підстав взагалі ділити археологічний комплекс на збірки верхнього і середнього палеоліту. Тобто, ми не маємо достатніх аргументів ні щоб стверджувати, ні щоб заперечувати змішання виявленого комплексу артефактів.

І все-таки... Сім років майже кожен польовий сезон група науковців приїздила на об'єкт, робилися нові зачищення, проводилися нові обговорення.

Нарешті стало ясно, що пам'ятка буде втрачена за давністю часу, стане сумнівною і неактуальною. Вирішено публікувати набрані матеріали хоч би з метою поставлення складних і вагомих проблем, з якими часто доводиться мати справу археологам і геологам-четвертинникам.

У цій статті подаємо наші міркування з приводу можливих варіантів первинного залягання палеолітичних культурних шарів і причин їх зміщення у плейстоценовий час.

КІЛЬКА СЛІВ ПРО ГЕОМОРФОЛОГІЮ ОКОЛИЦЬ

Палеолітична пам'ятка Галич II розташована на південній околиці м. Галич Івано-Франківської області у верхній частині мисоподібного виступу V надзапальної тераси Дністра (фото 1; рис. 1, 2), алювій якої перекритий потужним (близько 50 м) плащем плейстоценових відкладів, головно лесів з добре розвиненими викопними ґрунтами (ґрунтовими комплексами). Це кар'єр уже недіючого цегельного заводу з чисельними прямовисними стінками.

Район Галицького Придністер'я характеризується унікальними геолого-геоморфологічними умовами, адже він лежить на межі двох великих фізико-географічних країн: Східноєвропейської рівнини та Карпатської гірської країни. У тектонічному відношенні це: південно-західна окраїна Східноєвропейської платформи, що представлена Волино-Подільською плитою, та зовнішня зона Передкарпатського прогину [Геренчук, 1960; Гофштейн, 1960; 1962].

Територія Галицького Придністер'я вивчається понад 100 років [Łomnicki, 1900], проте цей регіон і на сьогодні має величезний потенціал для наукових досліджень.

*Наукова праця частково фінансована Міністерством науки та вищої освіти Польщі в 2008–2011 роках як дослідницький проект NN 306 426234 (керівник М. Ланчонт).

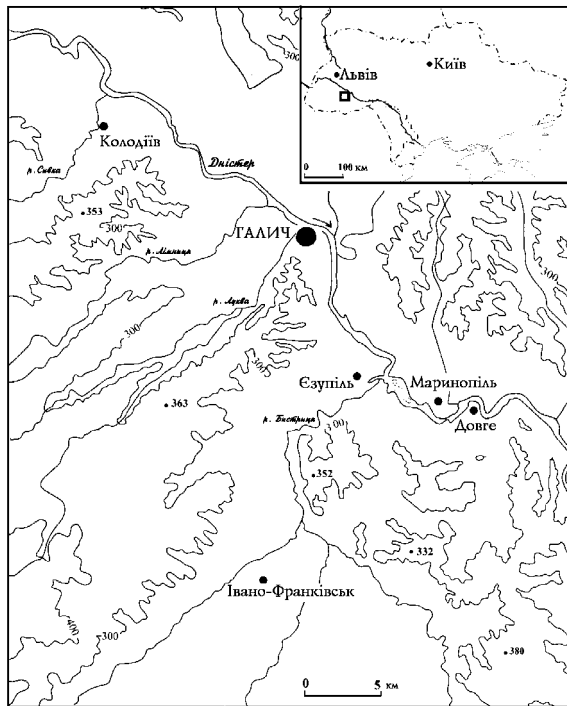

Рис. 1. Схематична карта розташування пам'ятки Галич II

Fig. 1. Schematic map of situation of site Halych II

Букачівської улоговини перша надзаплавна тераса розширюється до декількох сотень метрів. Її відносна висота мінлива і коливається від 5 м до 7 м. Для її розрізу, як і розрізу заплавних рівнів, притаманна чітка двочленна будова: нижній горизонт, який збудований гравійно-галечниковим матеріалом з піщаним наповнювачем, репрезентує руслову фацію алювію; зверху він перекривається піщано-супіщано-суглинистою товщею, яка представляє заплавну фацію алювію. Час накопичення цієї товщі окреслюється голоценом.

ДЕЩО ПРО ІСТОРІЮ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ТОПОГРАФІЮ

Лесовий профіль, що відслонюється біля недючої тепер цегельні в Галичі, є для наддністрянських теренів одним з найважливіших реперних відслонень верхнього і середнього плейстоцену [Bogucki et al., 2000; Łanczont, Bogucki, 2002]. Тут простежується добре розвинена серія лесів з комплексом трьох викопних ґрунтів інтергляціального рангу. Водночас тут відкрита важлива верхньопалеолітична стоянка зі слідами багатофазового заселення – Галич I.

Перші розвідкові дослідження провів О. Ситник у 1997 р. В 2000–2004 роках українсько-польською експедицією (О. Ситник та К. Цирек) проводилися систематичні розкопки [Ситник, Богуцький, 2002; Ситник, Цирек, 2002; Sytnik et al., 1999; 2001; 2002; Sytek et al., 2002]. Археологічні роботи, що з самого початку супроводжувались детальними геологічними дослідженнями на території всієї цегельні та її околицях, мають велике значення для розуміння багатьох аспектів верхньоплейстоценової історії досліджуваного регіону [Łanczont, Bogucki, 2002].

Місто Галич розташоване в межах Галицько-Букачівської улоговини, біля впадіння річки Лукви у Дністер. Цю улоговину шириною до 10 км заповнюють три (I–III) надзаплавні тераси Дністра [Геренчук, 1973; Кравчук, 1999]. Виразність ландшафту підкреслюють контрасти між пласким дном долини і високими берегами Прилуквинської височини, вершину котрої утворює рівень Лойової (305 м н.р.м.) [Кравчук, 1999].

П'ята нижньоплейстоценова надзаплавна тераса розвинена у вигляді вузьких переривчастих смуг, витягнутих вздовж Дністра і Бистриці. Безпосередньо до Дністра п'ята надзаплавна тераса виходить у районі Галича, формуючи при цьому мисоподібний виступ Луква-Дністерського межиріччя, з крутими незадернованими схилами. Абсолютні відмітки поверхні тераси у цьому районі межиріччя досягають 270–280 м, максимум до 295 м, що складає 62–72 м на руслом Дністра. В загальних рисах будова розрізу тераси має такий вигляд: на 20–25-метровому цоколі, складеному верхньокрейдовими мергелями, залягає 7-метрова товща алювіального гравійно-галечникового матеріалу (руслова фація алювію) і завершує розріз майже 50-метрова товща головно лесів, розчленованих викопними ґрунтами на окремі горизонти.

Окрім п'ятої надзаплавної тераси, в районі пам'ятки Галич II добре розвинена надзаплавна тераса (висока тераса) і заплавні рівні, які витягнуті порівняно вузькими смугами (шириною до декількох десятків метрів) вздовж русел рік. У пригирлових ділянках правих приток Дністра і у межах Галицько-

Досліджувані леси утворюють щільний покрив високої V тераси Дністра, що підноситься на 285–290 м н.р.м. Цегельня розташована в місці, що називається Галич-Гора. Це західна прибережна частина широкого, підмитого Дністром та Луквою і висунутого на північ фрагменту п'ятої тераси (фото 1). Стрімкі (12–17°) і високі її борти розчленовані глибокими долинками, завдяки чому утворився ряд мисів, висунутих в сторони обох рік, що, без сумніву, становило одну з причин активного заселення теренів в палеоліті [Ситник, 1998]. Трапляються тут також молоді, дуже глибокі яри-ущелини, які швидко розвиваються і тепер. На урвистих лесових схилах в тих ущелинах інтенсивно діють зсувні та інші денудаційні процеси. Розрізи лесів, які відповідають зледенінню варти (чи московському) і одри (дніпровському), були виконані у нижній частині узбіччя тераси (профілі Галич II і IIa) [Lanczont, Boguckuj, 2002].

На розрізі III здійснено буріння ручним способом до глибини біля 6 м. У 1999 р. дослідження розширене поза територію цегельні. На захід від кар'єру цегельні, у межах нижньої частини узбіччя тераси, що утворює ескарповий схил, спадаючий до долини Лукви, зроблено нові геологічні зачистки, де досліджувалися найстарші леси, які представляють зледеніння сян 2 (окське) [Lanczont, Boguckuj, 2002].

На дні розміщеного неподалік еро-зійного розрізу на поверхню виходить річковий гравій, а також світло-сірий мергель верхньої крейди, які утворюють цоколь тераси.

Наступний профіль V відслонений в стіні глибокого яру, розміщеного на північний схід від цегельні, в частині мису тераси від сторони Дністра. У цьому розрізі міститься нижня частина галицької лесової серії, а також відкриваються алювій V-ої тераси. [Lanczont, Boguckuj, 2002, rys. 20].

На самому північному краю галицького мисоподібного виступу вимальовується природний "бастіон" у вигляді підтрикутного останця з крутими урвистими стінками, повернутого гострим кутом на північний захід (рис. 3). З двох боків цього утворення, що спадають в долини Лукви та Дністра, спостерігаються прямовисні природні стінки, а з третьою – південно-східної – кілька рядів штучних ровів та валів від оборонної системи Старостинського середньовічного замку (XIV–XVII ст.), який знаходився на цьому підтрикутному останці (рис. 3; фото 1). Ріка Дністер в районі м. Галича робить круте коліно з північного заходу на південь, омиваючи таким чином мисоподібне утворення з півночі та сходу; з заходу воно обмежене глибокою долиною Лукви. Таким чином, в цьому місці спостерігаємо природний район, захищений з трьох сторін водними потоками та стрімкими берегами плато (рис. 2), що відіграло немаловажну роль в організації і загінного полювання палеолітичними мисливцями.

Навпроти замку, з напільної сторони від ровів (де тепер проходить вулиця Галич-Гора) знаходиться підвищена ділянка платоподібної височини, на якій розміщена місцева цегельня. Збереглася топографічна карта, на якій показано цегельний завод з кар'єром початкової фази експлуатації (рис. 3 а). Пізніше кар'єр розрісся у південному напрямку, руйнуючи і

Рис. 2. Гіпсометрична карта розташування пам'ятки Галич II

Fig. 2. Hypsometric map of situation of site Halych II

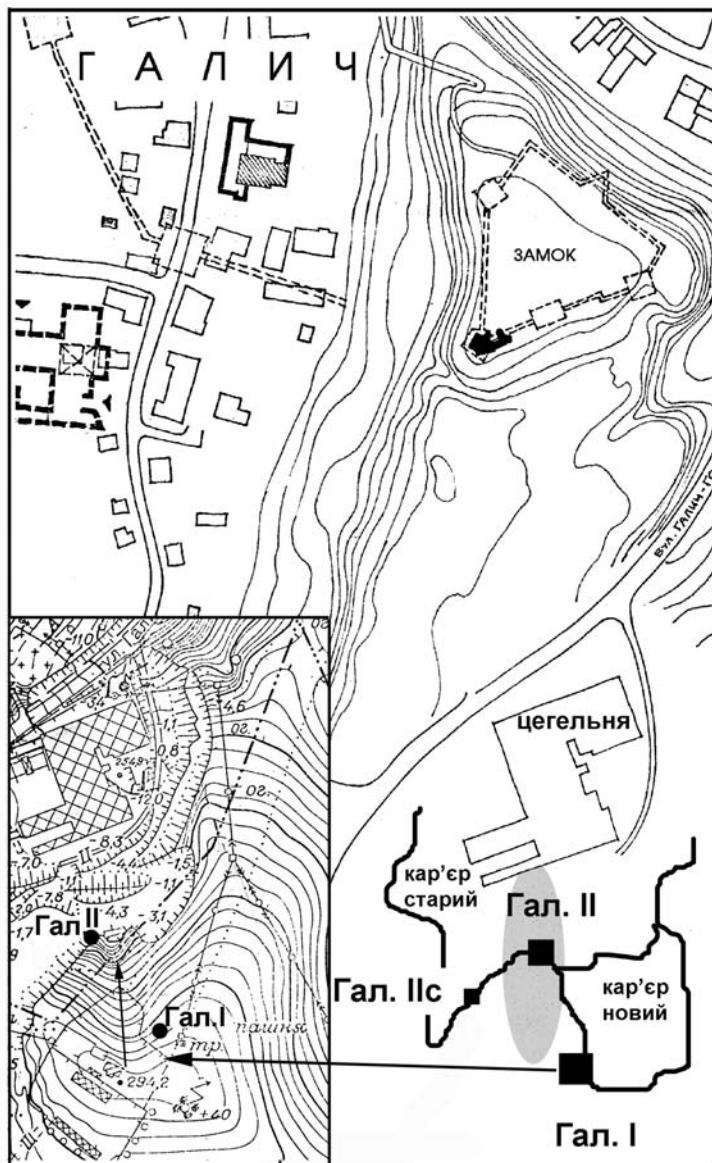

Рис. 3. Топографічна карта-схема району палеолітичних стоянок Галич I і Галич II

Fig. 3. Topographic schematic map of region of location of Paleolithic sites Halych I and Halych II

чені як Галич I, Ia і Ib [Lanczont, Boguckij, 2002]. Відслонення лесів останнього зледеніння з культурними шарами палеолітичної стоянки Галич I знаходяться у найвищій східній частині кар'єрної виробки, безпосередньо при краю тераси, на висоті біля 290 м н.р.м (рис. 3). Найвища точка Галич-Гори знаходиться за 50 м від краю розкопу стоянки Галич I і складає 294,2 м н.р.м. Початок балки простежується одразу ж у північній окраїні стійбища. Цей факт може слугувати вагомим аргументом того, що якась частина культурних решток могла потрапити у стокове русло балки і була знесена вниз по схилу.

Однак звернемося до археологічних фактів.

КОРОТКО ПРО СТОЯНКУ ГАЛИЧ I

Оскільки нова стоянка Галич II знаходиться безпосередньо поблизу уже частково дослідженої і культур-но-хронологічно визначеної стоянки Галич I, необхідно подати бодай коротку характеристику цієї пам'ятки. Безперечно, що обидві пам'ятки (Галич I і II), які знаходяться на відстані 70–80 м одна від другої, входили в орбіту однієї природної системи

палеолітичну стоянку (точніше – стоянки). На цій топокарті добре помітні особливості рельєфу Галич-Гори – рис. 3. Для нас важливо, що власне на самій вершині плато, де знаходиться приватна садиба з городом і садом, виявлені непорушені рештки палеолітичної стоянки Галич I. Пам'ятка зафіксована у свіжому зрізі нового кар'єру (який відсутній на карті). Нижче по схилу, з лівого боку кар'єру на карті добре помітна стародавня балка-западина, яка звужується до стінки старого кар'єру. Саме в цьому місці – при усті балки, в профілі плейстоценових відкладів – виявлені рештки нової палеолітичної пам'ятки Галич II (рис. 3).

Розглядаючи топографію місцевості, зважаючи також на невелику відстань від непорушеної стоянки Галич I, можна припустити, що в стародавній балці інтенсивніше проходили різні схиллові процеси, які акумулювали і рештки палеолітичного стійбища, можливо, цього ж “верхнього” стійбища Галич I. Розглянемо різні версії щодо цього припущення.

Вивчення плейстоценових відкладів на території цегельні проводилися, починаючи з 1998 р., спочатку на кількох свіжоутворених стінках кар'єру. По мірі розкопок і відслонення нових стінок в розкопах нові геологічні реперні описи на пам'ятці були озна-

рельєфотворення, одного поверхнево-ерозійного циклу, однієї приблизно доби і культури. На наш погляд, не можна зрозуміти багатьох складних питань порядку та характеру накопичення седиментів без порівняння умов збереження палеолітичних решток обох стоянок.

У першій фазі досліджень стоянки Галич I сліди культурного шару знайдено на ґрунтовому рівні рівне (чи також безпосередньо під ним) [Ситник та ін., 2005; Wojtal et al., 2001]. Під час сезонів 2002, 2004 рр. на стоянці Галич Ib у пласті безструктурного лесу, 5 см нижче рівня рівне, стверджено рівень (товщиною 10 см) заселення стоянки у вигляді уривчастого прошарку з реліктами вогнищ, які супроводжувались численними крем'яними виробами, згрупованими у невеликих скупченнях та поодинокими кістками тварин. Черговий рівень, що лежить біля 10 см нижче від описаного, вирізнявся вогнищами і двома інтенсивними скупченнями кременів, а також концентрацією кількості кісток майже виключно мамонта [Wojtal et al., 2001]. Вогнища цього рівня вирізнялися чорним забарвленням спаленої органічної субстанції та цеглистими плямами сильно перепаленого лесу. Найстарший (ще нижче 5–7 см) з відкритих рівнів заселення зберігся у вигляді сірих плям, поодиноких кісток і розпорошених понад 370 крем'яних виробів.

У лабораторії Інституту геохімії і рудоутворення НАН України (аналітик М. Ковалюх) піддано радіовуглецевому датуванню проби органічного матеріалу (вугілля і кістки), взятого під час досліджень 2000 р. (табл. 1). Отримані дати вказують на диференціацію віку стоянки і стали підставою до стратиграфічного поділу його заселення на три фази. У кожному з трьох вищеописаних рівнів знайдено крем'яний інвентар, який за техніко-типологічними рисами та зовнішнім виглядом не відрізняється поміж собою [Суредек, Ситник, 2002].

Таблиця 1

Вік ^{14}C проб кістки і вугілля із палеолітичної стоянки Галич

Назва і локалізація проби <i>Name and location</i>	Характер проби <i>Sample nature</i>	Код лабораторії <i>Laboratory code</i>	Вік ^{14}C <i>C age</i>	Культурний шар <i>Cultural layer</i>
Галич 1/00,	Вугілля	Ki-8928	25100±450	III рівень заселення
Галич 1/00, 10D	Вугілля	Ki-8929	24900±450	III рівень заселення
Галич 1/00, вогнище 2	Вугілля	Ki-8930	24600±450	II рівень заселення
Галич 1/00, скупчення кісток в центрі розкопу	Кістка	Ki-8931	24200±600	II рівень заселення
Галич 1/00, скупчення кісток в центрі розкопу	Кістка	Ki-8932	23500±600	I рівень заселення

Всі предмети зроблені з місцевого туронського кременю майже без патини, або ж з сіро-блакитнуватою патиною. Культурна однорідність крем'яного матеріалу дозволяє припускати, що стоянка була кілька разів заселена представниками однієї культурної традиції [Суредек et al., 2005]. Згрупування в одному місці цих кількох верхньопалеолітичних культурних мікрошарів, без сумніву, свідчить про його зручність для заселення.

На підставі складу малакофауни, що виступає в лесах на цій стоянці (і тільки в цьому місці), можна робити висновки про розвиток специфічного малакоценозу, у якому гатунки відкритих місцевостей мають виразно другорядне значення по відношенню до гатунків чагарникових [Aleksandrowicz et al., 2002]. Тому не виключено, що тут маємо справу із

своєрідним екологічним анклавом, де зручніші умови життя могли бути однією з причин вибору цього місця для таборування пізньопалеолітичними мисливцями на мамонтів.

Ці умови можна пояснювати локальною різноманітністю території, яка сприяла відмінностям топоклімату.

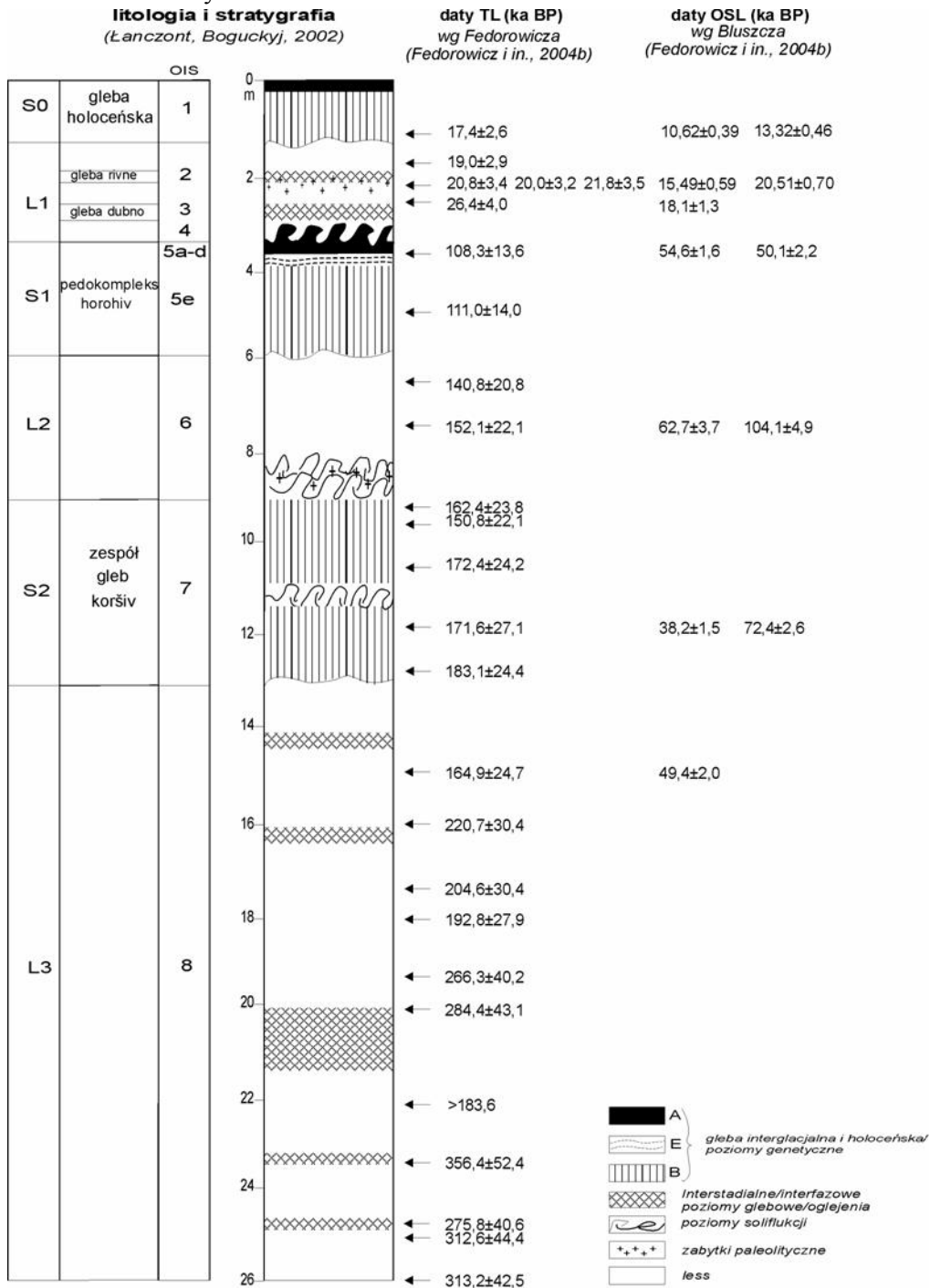

Рис. 4. Стратиграфічна колонка нашарувань та TL-датувань загального профілю Галич
 Fig. 4. Stratigraphic succession of deposits and TL-dating of general profile of Halych

Мисливські групи на досліджуваній стоянці проживали тут у пізній фазі плєнігляціалу вісли, період якого характеризувався холодним континентальним кліматом.

Однак, як видається, у долині Дністра клімат був м'якший, ніж, наприклад, на Волині і Поділлі. Власне там, тобто на теренах, розташованих гіпсометрично вище і більше на північ,

функціонували різні екосистеми мозаїкового укладу з частинами субарктичної тундри, степу і лісостепу [Безусько, Богуцький, 1986]. Подібні комплекси, але явно багатші і більш урізноманітнені, могли існувати у долині Дністра.

З точки зору первісного мисливця істотними були й інші особливості локального ландшафту. Високо винесений мис тераси становив чудовий пункт спостереження долини Дністра, правдоподібного шляху переміщення великих ссавців-мамонтів, яких приваблювала сюди багата тундрово-лукова рослинність пологих долин, на яких вони харчувалися.

Зроблені також датування пам'ятки термолюмінісцентним методом в лабораторії університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (Я. Кусяк), які дещо "омолоджені", порівняно з радіовуглецевими датами. TL-дати складають вік $17,9 \pm 2,6$; $20,1 \pm 3$; $18,1 \pm 2,4$; $17,7 \pm 2$ тис. р. тому.

Щоб пояснити молодший вік у термолюмінісцентному датуванні проб лесу, можна висунути гіпотезу, що виникає з інтерпретації умов седиментації лесів. Дати TL окреслюють нам фази засипання/загрібання стоянки наступним шаром лесового пилу. Можливо, що через певний час умови не сприяли акумуляційним процесам і осадки були експоновані на сонячне світло ще якийсь довший час після залишення стоянки її мешканцями [Lanczont, Boguckij, 2002].

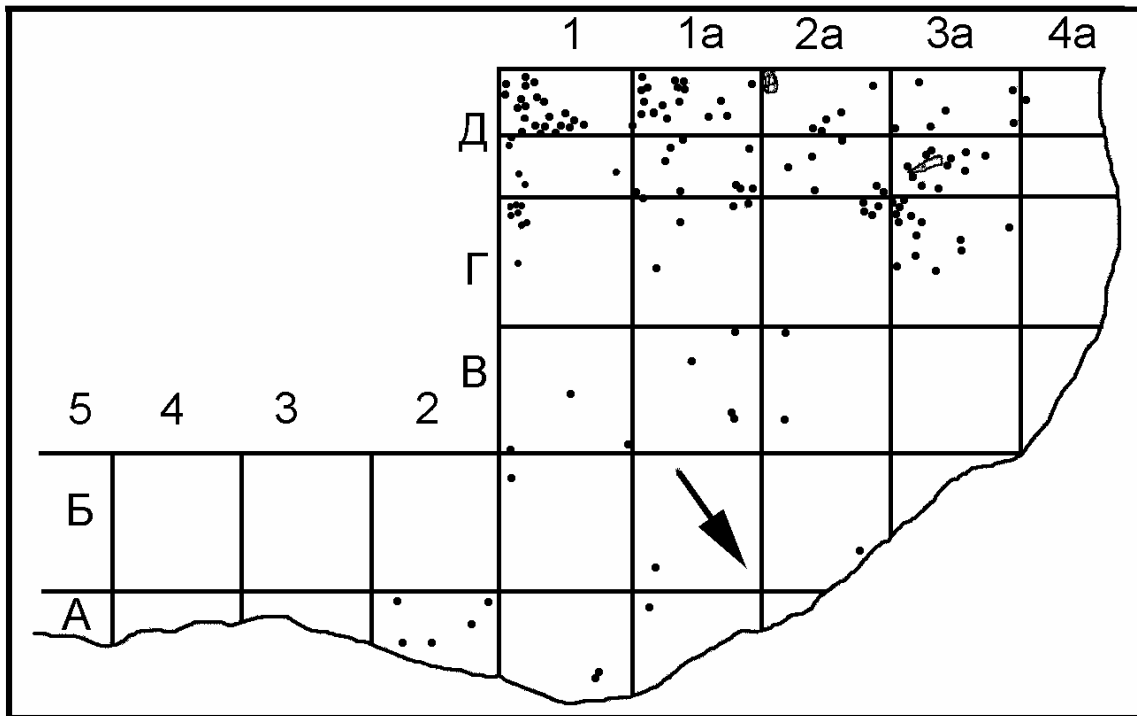

Рис. 5. Галич II. Розкоп I. 2002 р. План розміщення культурних решток (чорні крапки)

Fig. 5. Halych II. Excavated area I. 2002. Plan of situation of cultural remains (black dots)

Окрему низку датувань TL і OSL для лесового профілю Галича зроблено С. Федоровичем у Гданську. Крім того, він зробив кілька означень віку для відкладів профілю Галич Іс і подав порівняльну характеристику з датуваннями кісток та вугілля культурного шару стоянки Галич I, зробленими в Києві [Fedorowicz in in., 2003; 2004; Fedorowicz, 2004].

ПАЛЕОЛІТИЧНА СТОЯНКА ГАЛИЧ II

Пам'ятка Галич II відкрита у квітні 2002 р. під час робіт спільної українсько-польської палеогеографічної експедиції під керівництвом А. Богуцького (Львівський національний університет ім. І. Франка) і М. Ланчонт (університет Марії Кюрі-Склодовської, Люблін) власне під час повторних зачисток стінок профілю Галич II. Буквально за кілька метрів від описаного профілю стратиграфічна ситуація кардинально змінилася, про що мова йтиме трохи нижче.

Палеолітична пам'ятка Галич II знаходиться в 80 м північніше від палеолітичної стоянки Галич I, нижче по схилу. При цьому видно, що загалом у напрямі Галича II денудуються добре стратифіковані відклади верхнього плейстоцену, включаючи горохівський викопний ґрунтовий комплекс, а також верхній горизонт середньоплейстоценових лесів, наростає потужність делювіально-соліфлюкційної пачки, яка залягає у районі Галича II подеколи безпосередньо на коршівському викопному ґрунтовому комплексі з дуже різким ерозійним контактом. Безпосередньо у соліфлюкційно-делювіальних відкладах над коршівським комплексом і були знайдені артефакти.

РОЗКОП 2002 року

Уже у серпні 2002 р. Палеолітична експедиція Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (О. Ситник) заклала розкоп I, де виявлено чимало культурних решток палеоліту (рис. 5; фото 3–4). Місцезнаходження перманентно вивчається до теперішнього часу, зроблено багато цінних спостережень, проведено багато дискусій, але основні питання реконструкції умов збереження артефактів не знаходять одностайного вирішення.

Розкоп I (фото 3–5, 7) закладено спочатку у вигляді широкої зачистки на гострокутному мисоподібному виступі, що утворився поміж котлованами старого і нового кар'єру, загалом у північній його окраїні, трохи західніше від геологічної зачистки Галич II (рис. 3). У зв'язку з наріжним характером виступу останця розкоп також мав форму, наближену до літери "Г" (рис. 5).

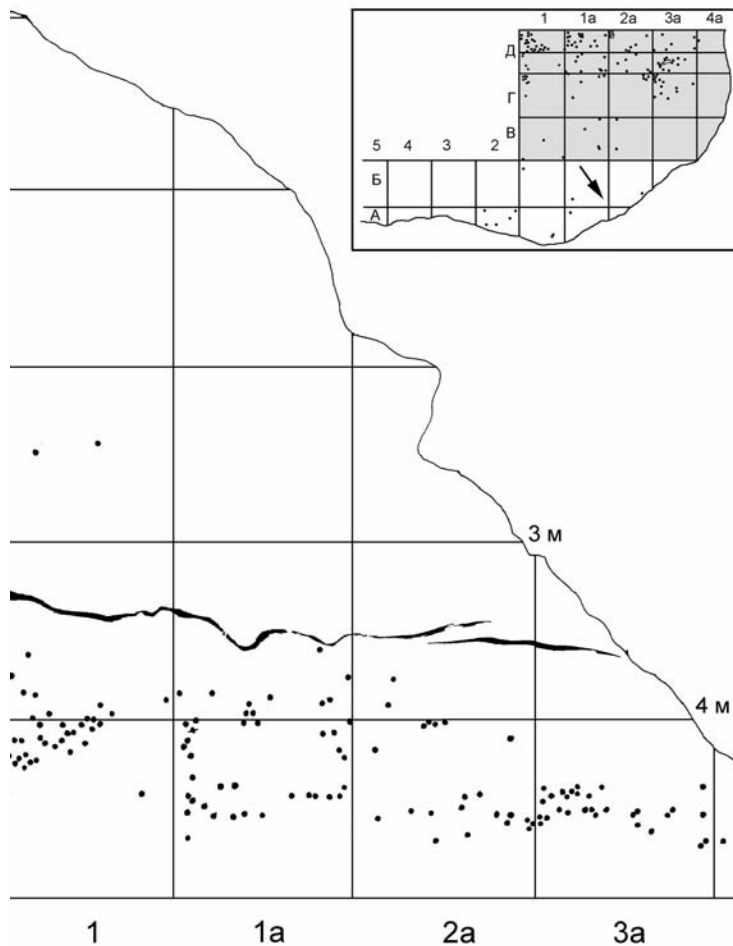

Рис. 6. Галич II. Розкоп I. 2002 р. Переріз південної стінки з проекцією культурних решток за смугами квадратів В, Г, Д
Fig. 6. Halych II. Excavated area I. 2002. Section of southern wall with projection of cultural remains according to squares В, Г, Д

Його загальна площа становила 24 м². Найбільша глибина розкопу 5 м, але в різних місцях вона різна, що пов'язано з особливостями залягання артефактів та характером поверхні схилу на місці розкопу. Горизонт, що містить крем'яні матеріали та фауністичні рештки, "спадає" у напрямку із південного заходу на північний схід (фото 2, 5, 7). Це фактично рівень антропогенно порушеної сучасної поверхні схилу гори.

Ми уже писали, що у цьому місці виразно вимальовується балка-западина, що простягається загалом у напрямку на північ, при ширині приблизно 20–30 м (поблизу розкопу) і глибині до 4–5 м (рис. 3). Можемо припустити, що ця особливість рельєфу, яка зберегла свої форми до сьогодні, стала причиною часткового транспортування покривних седиментів, що захопили й рештки стійбища (чи стійбищ?) плейстоценового часу.

На плані розкопу помітно, що у східній частині (квадрати 3–5 – А–Б) археологічні матеріали повністю відсутні. Невелика їх кількість трапляється у централь-

ній частині ділянки (квадрати 1, 1a, 2a – А, Б, В), але концентрація знахідок припадає на смуги квадратів Г, Д (рис. 5) біля південної стінки розкопу (квадрати Д–1/1a/2a/3a), тому перспективним для подальших досліджень було розширення площі розкопу в південно-східному напрямку. Разом із крем'яними виробами у 2002 р. трапилися уламки бивня мамонта та трубчастих кісток невеликих копитних (оленя?).

Стратиграфія

Умови накопичення седиментів у цій частині схилу досить суттєво відрізняються від стратиграфії відкладів буквально за 20–30 м у південно-західний бік, де також проведені зачистки стінок кар'єру, що мають позначення Галич Па–04, Галич Па–05, Галич Па–08. Далі на південний захід, на вершині гори у 2007 р. проведена зачистка відслонення на глибину до 13 м (Галич Пс).

Загалом східна стінка розкопу 2002 р. попадає саме на центральну частину улоговини чи dna балки-западини, де проходили інтенсивні делювіально-соліфлюкційні процеси, які відклали смугасту пачку лесово-супіщано-піщаного нашарування відкладів, змитих з вершини гори під час останнього зледеніння.

Вона складається з серії пакетів із дуже складною внутрішньою будовою і гострими ерозійними контактами. Уся ця пачка місцями не інсита аж до коршівського викопного ґрунтового комплексу. Опіраючись на пізньопалеолітичні артефакти, що залягають в нижній частині пачки, на межі з гор. В коршева, можна припускати, що сформувалася вона не раніше другої (верхньої) половини пізнього плейстоцену.

Опис проведено у квадратах В, Г/1, 1a, 2a, 3a (датування зроблені С. Федоровичем).

0 – 1,7 м

Пакет супіщано-суглинистого матеріалу, виразно шаруватого, очевидно, делювіального походження. Місцями матеріал дуже оглеєний, строкато забарвлений, з домінуванням сірого, жовтувато-сірого і бурого, внаслідок озалізнєння, кольорів. Потужність окремих прошарків переважно до декількох сантиметрів. У нижній частині пакету чисельні бурі і чорні залізо-манганові конкреції до 3,0 мм діаметром. З соляною кислотою породи не взаємодіють. Нижній контакт різкий, ерозійний.

1,7 – 2,3 м

Пакет дуже неоднорідного матеріалу, сірого і жовтувато-сірого кольорів. В квадратах 5–2-В матеріал лесоподібний. Шаруватість змінна, без ознак ритмічності, у нижній частині з лінзами іржаво-бурого або світло-коричневого (відтінок какао) кольорів супісків потужністю до 10 см, близьких до матеріалу горизонту В викопного горхівського комплексу, з

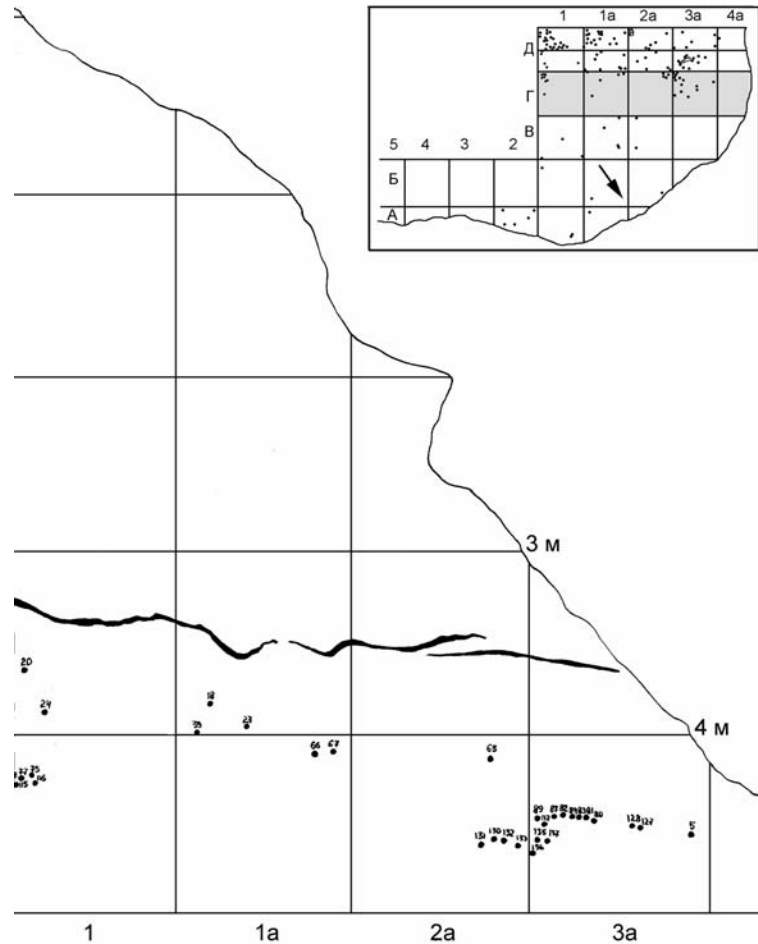

Рис. 7. Галич II. Розкоп I. 2002 р. Переріз південної стінки з проекцією культурних решток за смугою квадрату Г
Fig. 7. Halych II. Excavated area I. 2002. Section of southern wall with projection of cultural remains according to square Г

2,3 – 2,75 м	<p>соляною кислотою не взаємодіють. Нижній контакт різкий, ерозійний. Вік порід, за даними термолюмінісцентного аналізу, складає 72,4±11,0 ka BP (Gd) (проба № 1 з глибини 1,8 м – квадрат 2Б)</p> <p>Пакет соліфлюкційного походження з дуже складною лінзоподібно-язиковою (гривастою) будовою. Переважає матеріал супіщаний, головно жовтувато-сірий. З соляною кислотою супіски реагують лише в деяких лінзах, окремі лінзи порід дуже озалізнені. Нижня межа чітка. Місцями добре видно неповносітчасту посткріогенну текстуру з висотою сітки до 0,5 см. У шарі багато залізо-манганових конкрецій до 3 мм діаметром. Не виключено, що даний пакет відповідає підгоризонту наддубнівської соліфлюкції, котра захопила і верхню частину дубнівського ґрунту. Вік порід, за даними термолюмінісцентного аналізу (проба 2 з глибини 2,3 м, квадрат 2Б), 76,8±12,1 ka BP (Gd)</p>
2,75 – 3,05 м (±0,05 м)	<p>Чіткий суглинний горизонт. Не виключено, що це може бути соліфлюкційно-деформований дубнівський ґрунт. Горизонт суглинний, блакитно-сірого кольору, з чіткими лінзами та гніздами палевого лесу потужністю до 20 см. Домінують, правда, менші форми (довжина лінз 10 см при потужності до 1,0 см). Є лінзи більш темного матеріалу, зустрічається також багато залізо-манганових конкрецій до 3,0 мм діаметром. З соляною кислотою суглинки взаємодіють. Горизонт має різкі контакти, особливо нижній. У квадраті 2Г верхня границя на глибині 2,35 м; у квадраті 1А – нижня границя проходить на глибині 3,1 м. Вік порід, за даними термолюмінісцентного аналізу (проба 3 з глибини 2,7 м, квадрат 2Г), 79,4±12,0 ka BP (Gd)</p>
3,05 – 3,35 м	<p>(в квадраті 1-Д, а в квадратах 2А-2Д – 3,15–3,45 м) переважно супіски, головно жовтувато-сірі, оглеєні, з великою кількістю залізо-манганових новоутворень діаметром до 3–4 мм, карбонатні. Зустрічаються також лінзи сірого глейового матеріалу потужністю до 10–15 см, а також лінзочки до 0,5 см протяжністю, побудовані матеріалом з рисами елювіального і ілювіального горизонтів горохівського викопного ґрунтового комплексу. Особливо це помітно у квадраті 2А-Д. Нижній контакт дуже нерівний, з чисельними кишнями і гривами порід (що залягають нижче) висотою до 10 см. Тут також ясна неповносітчаста посткріогенна текстура.</p> <p>В квадраті 2В потужність горизонту до 0,7 м, при цьому нижні 0,2 м мають тут дещо іншу літологію (червонуваті супіски, які можуть бути рештками московських (варти) лесів – верхнього горизонту середньоплейстоценових лесів. У горизонті є декілька місцевих ділянок розмиву, що підкреслюються залізо-мангановими конкреціями діаметром до 5 мм. Вік порід, за даними термолюмінісцентного аналізу (проба 4 з глибини 3,4 м), 70,4±10,7 ka BP (Gd).</p>
3,35 – 3,85 м	<p>Пакет супісків, оглеєних, місцями дуже озалізненних і збагачених залізо-мангановими конкреціями до 3,0 мм діаметром, карбонатних. Нижній контакт нерівний, ерозійний. Місцями спостерігаються прошарки і лінзи дрібнопіщаного жовтого матеріалу. У шарі спостерігаються мікроскиди з амплітудою до декількох сантиметрів, уламки деревного вугілля, а також скупчення залізо-манганових конкрецій. У шарі є також гнізда сірого глейового матеріалу до 10 см діаметром і такі ж за розмірами гнізда дрібного жовтого піску. Вік порід, за даними термолюмінісцентного аналізу (проба 5 з глибини 3,6 м), 78,5±11,4 ka BP (Gd).</p>
3,85 – 4,45 м	<p>Пакет супіщаного матеріалу. Супіски неоднорідні, змінної потужності, дуже оглеєні, насичені крапковими залізо-мангановими новоутвореннями, карбонатні. Будова горизонту лінзоподібна. Спостерігаються також ерозійні борозни до 1,0 м шириною і глибиною до 0,3 м, заповнені горизонтально шаруватим піском, вимішаним з матеріалом з виразними рисами ілювіального горизонту коршівського викопного ґрунтового комплексу (очевидно, ґрунту другої – верхньої фази). Потужність прошарків, що виповнюють ерозійні заглиблення, рідко перевищує 10,0 см. З цими борознами, а також з матеріалом описаного пакету пов'язані артефакти, які</p>

мають ознаки верхньопалеолітичної культури. Залягає пакет на добре збереженому викопному коршівському ґрунтовому комплексі. Як вже було відзначено, верх комплексу дав матеріал і до описаного пакету.

В стратиграфічному аспекті важливо, що на глибині приблизно 3,5 м від нульової лінії простежується яскрава хвилясто-переривчаста стрічка червоно-оранжевого ортзанду різної потужності, яка фіксує, очевидно, межу одного із активних етапів осадкотворення. На наших розрізах він виступає своєрідним геологічним репером (рис. 6–9).

Розглядаючи питання місця артефактів у пачці супіщаних різновікових нашарувань, необхідно відзначити усе-таки їх більш-менш компактне зосередження у нижній частині нашарувань, на глибині 3,8–4,7 м від умовної нульової лінії сучасної поверхні (рис. 6). Нижньою межею крем'яних і кістяних знахідок є фактично непорушене-ний рівень горизонту В коршева, тобто верху середньоплейстоценового інтергляціалу з віком в межах 200–220 тис. р. тому. Переважна більшість кременів пов'язана із піщанистими лінзами чи “кишенями” горизонтального простягання, в яких знаходилися дрібні луски і загалом невеликі крем'яні вироби. Найбільша кількість крем'яних знахідок трапилася у прошарку жовтуватого забарвлення, складеного дрібнозернистим піском і пилюватим лесоподібним матеріалом на глибині 3,9–4,2 м.

За А. Богуцьким, це ерозійні борозни, що заповнені матеріалом з виразними рисами ілювіального горизонту коршівського викопного ґрунтового комплексу (очевидно, ґрунту другої – верхньої фази). Можна, очевидно, думати, що у цій частині днища балки поверхневі води, що несли в собі пісок та археологічний матеріал зі зруйнованого стійбища, прорізали, змішали і перевідклали верхню частину непорушеного тут коршівського ґрунтового комплексу.

Усі археологічні знахідки із розкопу ми спроектували на умовно східну стінку і отримали картину залягання кременів досить широкої вертикальної амплітуди – понад 0,9 м потужності (рис. 6). Однак з методичного боку така проєкція не зовсім достовірна, оскільки спостерігається загальне падіння усіх стратиграфічних нашарувань, а з ними і артефактів вниз по схилу днища балки, загалом у північному напрямку. Для точнішої фіксації проведені заміри глибин залягання артефактів по однометровій смугі “падіння” шарів квадрату Г (рис. 7). У цьому профілі бачимо як би два стратиграфічні рівні – умовно верхній, що залягає дещо нижче реперної лінії ортзанду (чорна тонка ламана смуга на рисунку), на глибині в середньому 3,8–

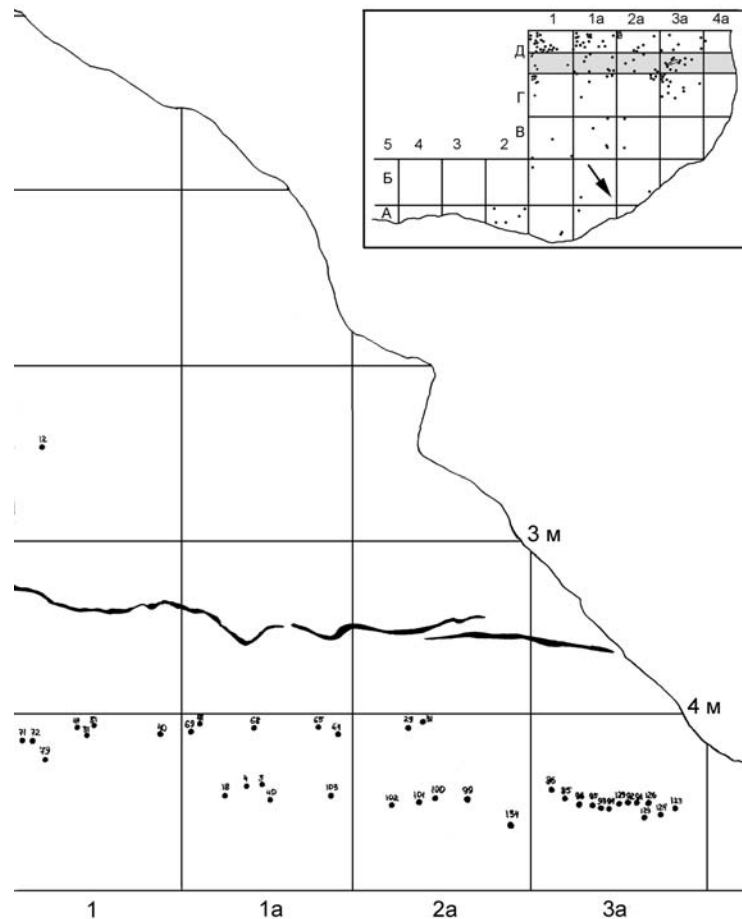

Рис. 8. Галич II. Розкоп I. 2002 р. Переріз південної стінки з проєкцією культурних решток за смугою півквдрату Д (північна ділянка)

Fig. 8. Halych II. Excavated area I. 2002. Section of southern wall with projection of cultural remains according to square Д (northern part)

4,1 м, а також умовно нижній рівень на глибині 4,5–4,7 м, де простежено скупчення культурних решток (рис. 7).

Яскравіше і ще точніше документує таке припущення проекція артефактів на південну стінку розкопу зі смуги півквдрата Д (північна ділянка) – рис. 8.

Тут уже наочніше спостерігаємо два рівні стратиграфічного нашарування крем'яних знахідок. Умовно верхній рівень чітко відділений від нижнього стерильним прошарком потужністю до 30 см. Ілюструємо припущення про два стратиграфічні горизонти культурних

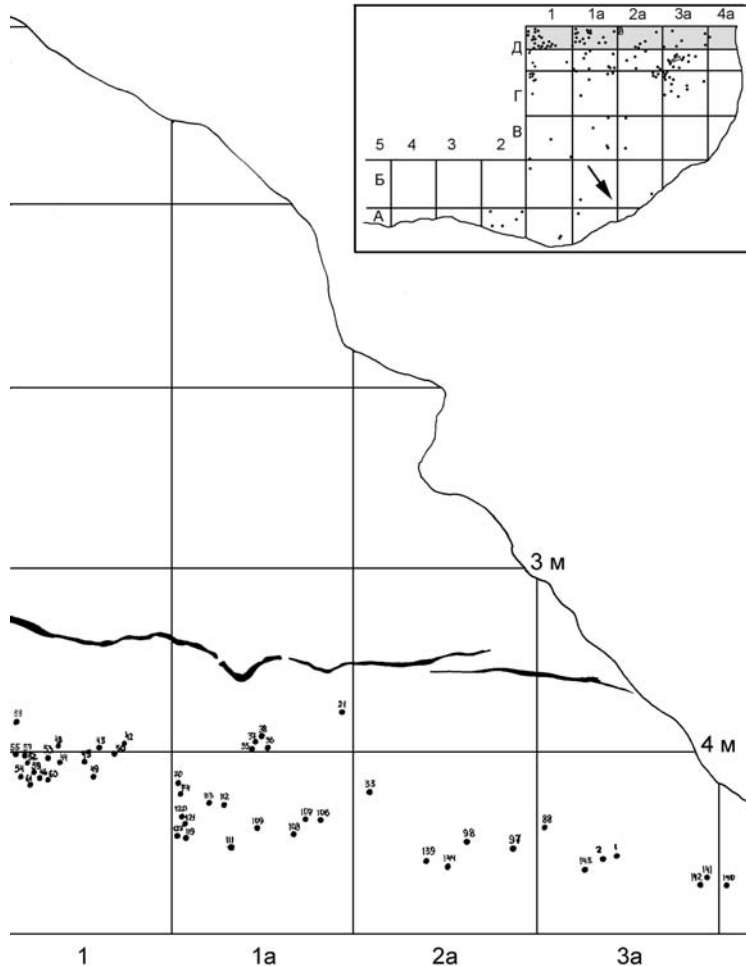

Рис. 9. Галич II. Розкоп I. 2002 р. Переріз південної стінки з проекцією культурних решток за смугою півквдрата Д (південна ділянка)

Fig. 9. Halych II. Excavated area I. 2002. Section of southern wall with projection of cultural remains according to square Д (southern part)

решток ще однією проекцією матеріалів із пів-квдрата Д (південна ділянка) – рис. 9.

На цьому профілі уже не так чітко окреслюються окремі рівні, але ж саме тут, при південній стінці, виявлено найбільше артефактів, саме на цьому профілі добре помітне загальне падіння геологічних прошарків і кременів вниз по схилу – в північно-західний бік (рис. 9).

Не дивлячись на деяке неспівпадіння, можна висунути версію про два головних ерозійних цикли транспортування археологічних матеріалів, що пов'язані з делювіальним переносом головно піщаного і супіщаного матеріалу.

Аналіз кам'яного матеріалу. Галич II. Розкоп 2002 р.¹

У розкопаній колекції представлені: нуклеуси – 2; вироби з вторинною обробкою (знаряддя праці) – 19; мікропластини – 13; пластини – 22; відщепи – 37; невизначені сколи – 3; дрібні скалки – 20; невеликі природні уламки.

Нуклеуси. Перше ядрице можна умовно відносити до леваузької традиції. Друге – призматичне, типово верхньопалеолітичне.

Категорія знарядь представлена порівняно великою кількістю знахідок (14 екз.), однак більшість з них – атипові нестандартизовані сколи з більш чи менш інтенсивною вторинною обробкою.

Переважають ретушовані сколи, функціональне призначення яких не встановлено (9 екз.).

В колекції пластин з ретушню жодного разу заготовкою для виробу не слугувала ціла пластина. В одному випадку це базальний фрагмент, в трьох інших – термінальні частини.

Всі відщепи з ретушню (4 екз.) – цілі. Незвичайною виглядає луска з дрібнофасетованою ділянкою на краю.

¹ Детальна характеристика подана у наступній статті у цьому ж збірнику.

Серед відходів трапляються різцеві сколи (4 екз.). Є також різці. Групу скреблоподібних знарядь становлять чотири вироби. Крім крем'яних виробів, в колекцію знарядь включений фрагмент гальки зі слідами вторинної обробки – оббивки на зламі.

Колекція мікропластин складається з 10 екземплярів, з яких лише 4 – цілі вироби. Одна мікропластина відноситься до типу реберчастих.

Більшість виробів категорії пластин також фрагментовані (10 цілих предметів та 12 фрагментів). Кілька пластин (цілих) мають сліди підправки. Дві цілі пластини належать до типу реберчастих.

Відщепи складають кількісно найбільшу групу в колекції кам'яного інвентарю, переважаючи за цим показником навіть категорії відходів виробництва та природних уламків. Більшість становлять цілі відщепи.

Природні уламки – це крем'яні конкреції, що відокремилися внаслідок перепадів температур, або під дією інших неантропогенних чинників. Уламки переважно невеликі за розмірами, і були, очевидно, непридатні для подальшого використання.

Кількість скалок також порівняно невелика. В колекції дрібних відходів виробництва не зустрічаються справжні луски, представлені виключно мікроуламки сколів.

Крім виробів з кременю на дослідженій площі були зафіксовані шість галькових конкрецій, два фрагмента пісковика, один кварцитоподібний камінь та вапнякові дутики. В цій збірці увагу привертають предмети зі слідами первинної обробки: відщеп з гальки, два відщепи з пісковика та вапняковий “виріб” овальної форми.

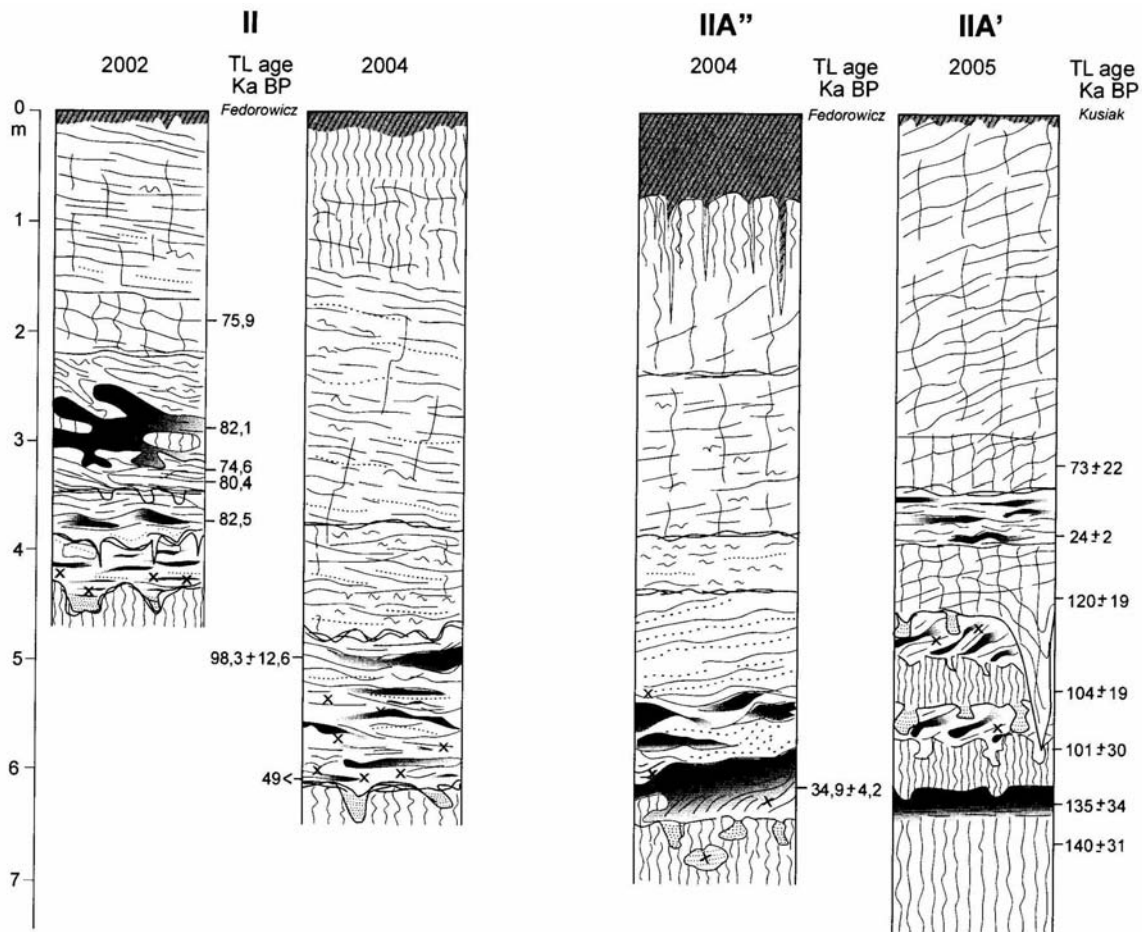

Рис. 10. Стратиграфічні колонки нашарувань з розкопу I, Галич II (1, 2), зачищень Галич IIa (3 – 2004 р., 4 – 2005 р.)

Fig. 10. Stratigraphic successions of deposits from excavation I of Halych II (1, 2), sounding of Halych IIa (3 – 2004, 4 – 2005)

Представлена колекція кам'яного матеріалу є досить суперечливою за складом. Окремі ознаки можуть мати середньо-палеолітичне походження. Однак переважають риси верхньопалеолітичної технології. По-перше, значний відсоток пластинчастих сколів (якщо не враховувати відходи виробництва та природні уламки, індекс пластин становитиме біля 50%). По-друге, склад збірки знарядь праці, де переважають різці та відходи, одержані під час їхнього виготовлення.

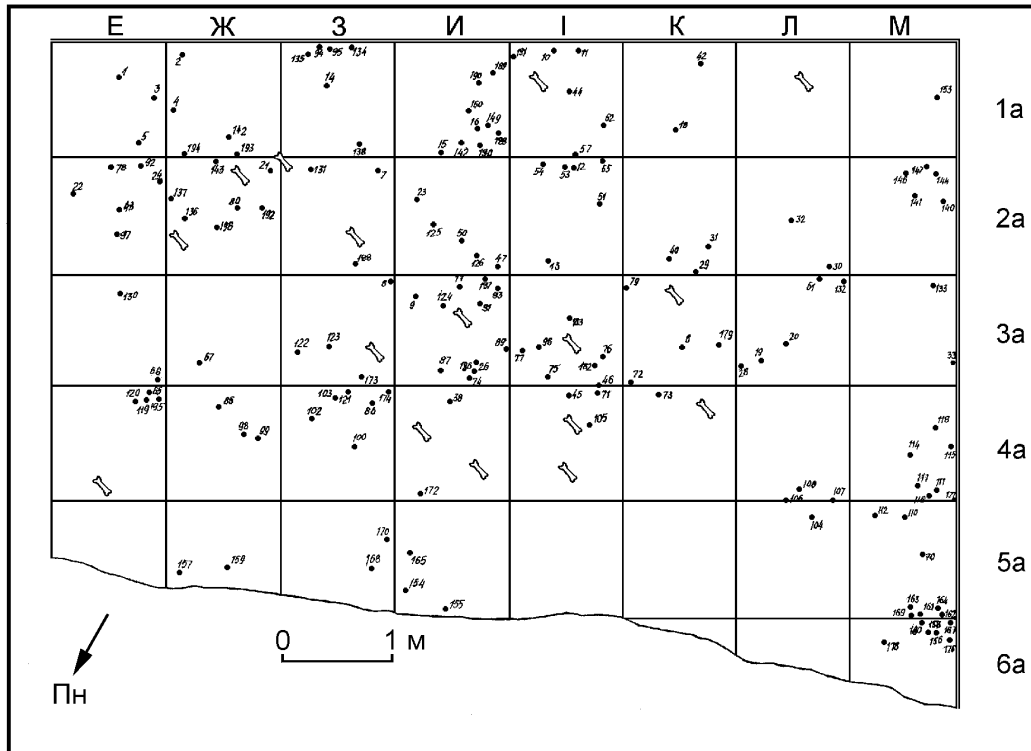

Рис. 11. Галич II. Розкоп I. 2004 р. План розміщення культурних решток (крем'яні вироби та фауністичні рештки)

Fig. 11. Halych II. Excavated area I. 2004. Plan of situation of cultural remains (stone artifacts and faunal remains)

У розкопі I були виявлені також три фрагмента бивнів мамонтів, останній з них “заходив” у південну стінку розкопу.

Незначний кількісний склад зібраної колекції дозволяє зробити лише попередню атрибуцію матеріалів. Невелика відстань до верхньопалеолітичної пам'ятки Галич I, деякі спільні риси в складі крем'яного інвентарю обох стоянок дозволяють припустити, що вони належали до одного технокомплексу, і, можливо, до одного культурно-хронологічного періоду.

РОЗКОП 2004 року

У 2004 р. продовжено вивчення цієї цікавої, але геологічно вкрай складної стоянки. До розкопу 2002 р. з південно-західного боку зроблено прирізку площею 40 м². В плані прирізка мала підпрямокутну форму з північною стороною – краєм нерівного борта кар'єру (рис. 11). У зв'язку з тим, що прирізка зроблена в бік підняття схилу, глибина розкопу відносно зростає до 5–6 м.

Центральна частина розкопу 2004 р. (квадрати І, І, К) містять глибоку яму-рів (глибина суцільної ями 3,4 м). З цієї глибини по краях рів на дні розходиться ще двома клинами глибиною до 1,0 м кожний (ширина клинів по дніщу ями відповідно 0,7 м – північний і 1,1 м – південний). Власне клини в нижній частині свідчать про те, що по дніщу деякий час текли струмки, які і вимили таку характерну структуру (рис. 8, 9). Пізніше рів був засипаний

(замитий) переважно сучасним чорноземом із рештками суглинистого матеріалу. Оскільки ця структура знаходиться в перерізі схилу у найнижчій ділянці днища балки, то можна вважати її результатом як антропогенного впливу (прямовисні стінки), так і природного – клини-язики на дні, які утворюються лише в результаті стрімкого стікання води (рис. 8). Колір наповнювача рову сірий, темно-сірий, часто з бурим відтінком.

Матеріал наповнювача ями дуже оглеєний, винятково неоднорідний, антропогенного походження. У ньому є уламки кераміки, залізний брухт, простежується інтенсивне оглеєння й озалізнєння. Озалізнєння місцями настільки інтенсивне, що наповнювач цементується і перетворюється в залізисті новоутворення розмірами до 5–7 см довжиною і 5 см товщиною. Можливо, це зіржавілі до тла різні залізні предмети? На дні ями був знайдений валун із пісковику 15 см у поперечнику.

Стратиграфія. У найвищій південній частині розкопу описано такий розріз.

0 – 1,0 м	Дуже антропогенно порушений, практично перевідкладений, сучасний ґрунт, до ями залишається два квадрати (Л, М). Червонувато-коричневі суглинки. Можливо, це нижня частина горизонту В сучасного ґрунтового комплексу.
1,0 – 1,4 м	Ритмічно-шарувата, ледве-ледве нахилена на північ, пачка чіткого чергування світло-жовтих глинистих пісків потужністю від 0,5 до 3–4 см і світло-коричневих суглинків, супісків, потужність прошарків яких досягає максимально 10 см, переважно менше. У присхиловій частині є декілька тріщин типу сколів, відстань між ними 10–15 см, ці сколи характерні для нижньої частини розрізу. У нижніх 0,4 м метра пачки піски переважають над супісками та суглинками. По шаруватості спостерігається озалізнєння, повсюдно видно залізисто-манганові конкреції і примазки. Із соляною кислотою породи не взаємодіють.
1,4 – 3,8 м	
3,8 – 4,8 м	Шарувата пачка дуже легкого гранулометричного складу (супіски і навіть глинисті піски). На глибині 4,0–4,3 м є велика (протяжність 1,5 м) лінза, де домінують жовті і жовтувато-коричневі піски. Пачка дуже оглеєна, не взаємодіє із соляною кислотою і містить велику кількість чорних примазок і конкрецій, а також плитчастих залізистих новоутворень (товщина плиток до 4–5 см, а довжина до 10 см). Ці новоутворення складають скупчення біля нижнього контакту пачки, який чіткий, хвилястий.
4,8 – 6,2 м	Делювіально-соліфлюкційна пачка, яку ми детально описали вище і з якої відібрані зразки ТЛ-7 і ТЛ-8. Ця пачка містить артефакти (кремені і кістки). Крем'яні вироби орієнтовані як горизонтально, так і трапляються поставлені “на ребро”. Кістки здебільшого залягають горизонтально. Більшість артефактів тяжіє до нижньої половини пачки. У квадраті 1А пачка побудована відносно однорідними легкими супісками, в інтервалі 5–6 м – карбонатними; колір плямистий, домінує сірий, жовтувато-сірий, червонувато-бурий, повсюдно видно плями оманганування і гумусу, є велика кількість залізисто-манганових примазок, де-не-де видно неповносвітчасту посткриогенну текстуру з висотою сітки до 0,5 см. По текстурі просякнуті гідрокислами заліза. Нижній контакт дуже хвилястий, нерівний, за з'явою лінз потужністю 5–7 см і протяжністю 10–15 см матеріалу горизонту А ₂ коршівського викопного ґрунтового комплексу (ґрунту другої фази). По нижньому контакту інтенсивна смуга озалізнєння потужністю до 10 см.
6,2 – 6,35 м (дно розкопу)	Лінзи матеріалу горизонту А ₂ коршівського викопного ґрунтового комплексу; це озалізнєні, червонувато-бурі супіски.

Отже, нижній контакт усієї пачки дуже нерівний, із скупченням мангану і різким ортзандом, який піднімається у південно-західному напрямку. Характерною ознакою цього контакту є наявність значної кількості кишень, мікроскидів, мікрограбенів, заповнених яскраво-жовтими дрібнозернистими шаруватими пісками. Ці піски є під ортзандом на кількох рівнях (не менше трьох). Але найбільше вони характерні для приконтактної зони (головної

ерозійної поверхні). У пісках є ділянки, де можна розглядіти структури типу клин-в-клин, висота деформованої частини пісків не перебільшує 20 см. Біля крупної штучної ями-рову, що у центральній частині розкопу 2004 р., цей контакт дещо ускладнений і не завжди виразний. Тут з'являються залізисті новоутворення до 10 см у поперечнику і 2–3 см товщиною. У нижній частині ями спостерігаються їхні скупчення. Підкреслимо, що особливо чіткий ерозійний контакт у східній частині, до квадрату И розкопу 2004 р., тобто до початку ями. Під ямою контакт дещо западає, а за межами ями на стінці квадратів 1А, 2А, 3А і до кінця розкопу ми його проводимо під лінією 3,0 м (у квадраті 2А – 3,4 м, він, правда, досить нерівний).

Під описаним контактом залягає основна делювіально-соліфлюкційна пачка, що містить артефакти майже на усю потужність. У квадраті Г ця пачка розмита, у квадраті Д її потужність 0,8 м, у квадраті Ж – 1,1 м, у квадраті І – 1,3 м, у квадраті М – 1,3 м, більш-менш витриманих 1,3 м утримується по стінці 1А, 2А, 3А і далі до закінчення розкопу. Важливо також, що нижній контакт цієї пачки, у свою чергу, дуже хвилястий; довжина хвиль складає 1,0 м і більше. Ми уже підкреслювали, що описувана пачка майже на усю потужність містить артефакти (крем'яні і остеологічні матеріали, причому кістки часто досить великі – по декілька десятків см і більше). Найбільш бідною артефактами є верхня частина пачки, найбільш збагаченою – середня і нижня частини, особливо багато артефактів у заглибленнях приконтактної нижньої частини.

Літологічно пачка дуже неоднорідна, строкато забарвлена, інтенсивно оглеєна, складношарувата. Вона містить декілька поверхів світло-жовтих глинистих пісків, здебільшого горизонтальношаруватих. Це головню лінзи потужністю до 0,2 м і протяжністю до 1,0 м, звичайно менше. У заглибленнях біля нижнього контакту пачки ці піски вохристі червонувато-бурого кольору, містять структури типу клин-в-клин. По усій пачці збагаченість вугликами до 1,0 см у поперечнику, є плями гумусу діаметром до 2,0 см, велика кількість чорних манганових примазок, є також залізо-манганові конкреції до 3,0 мм діаметром. Ще раз підкреслимо оглеєність пачки. Домінуючими у пачці є суглинки і супіски. Нерідко трапляються дрібні гальки пісковиків (до 3–4 см діаметром). Іноді, здебільшого біля верхнього контакту, трапляються крупніші (майже 10 см) гальки, можливо, артефакти. Супіщано-суглинистий матеріал переважно закипає з соляною кислотою.

Його домінуючий колір – жовтувато-сірий (10 YR 7/4). Уся пачка пликвативнодеформована, очевидно, делювіально-соліфлюкційного походження. Окрім жовтувато-сірого, поширений також сірий (10 YR 7/1), а у нижній частині червонувато-бурий (7,5 YR 7/6) кольори. Нижче описаної пачки з артефактами знаходиться дно розкопу 2004 р. (квадрати Е–М на північній стінці; квадрати 1 А – 4 А – на західній). На ділянках, де розкриті підстилаючі описану пачку породи, ми бачимо суглинисту пачку дуже збагачену залізо-мангановими конкреціями, чорними, діаметром до 4 мм, що залягає дуже близько до поверхні коршівського викопного ґрунтового комплексу. Суглинки безкарбонатні, голубувато-сірі (2,5 YR 6/1). У верхній частині цих суглинків зрідка трапляються артефакти.

Археологічні матеріали 2004 р.

Нижче ортзанду потужною серією представлені соліфлюкційно-делювіальні суглинисті відклади, так само перешаровані по вертикалі і по горизонталі глеєвими і озалізненими прошарками (фото 9). Лише в самому низу розкопу, на глибині приблизно 5 м, з'являється корінний непорушений горизонт В коршівського викопного ґрунтового комплексу (кайдаки) – фото 11, 12.

Таким чином, усі виявлені артефакти як з кременю, так і з каменю, кісток викопних тварин є у вторинному заляганні – не *in situ*. Усі вони потрапили на теперішнє місце розкопу під дією різних природнокліматичних факторів, в першу чергу, делювіальних та соліфлюкційних.

На розріз східної стінки нанесені глибини залягання усіх артефактів (фото 9), але знахідки спроектовані з 5-метрової смуги розкопу, тому реальна картина залягання кременів дещо інша. При розгляді однометрових смуг – 1а, 2а, 3а – інтенсивність вертикального коливання знахідок зменшується і становить у середньому 1,0–1,5 м.

Вловити якісь закономірності залягання (і в плані, і в профілі) чи визначити хоч би геологічні горизонти захоронення решток не вдалося. Як показує фіксація знахідок (фото 10–12), матеріали знаходилися на різних глибинах як у глейових, так і в залізистих відкладах (фото 13).

У залежності від глибини залягання і відповідно нумерації знайдених артефактів уся колекція умовно поділена нами на три частини. Відразу ж зауважимо, що візуально, на основі попереднього техніко-типологічного аналізу, якихось кардинальних відмін поміж цими частинами загальної колекції не виявлено. Окремі архаїчні риси (левалуа, дебордан, фасетування площадок) помітні у всіх трьох групах, так само як і “прогресивні” – мікролітизм, ребристі пластини, різцеві сколи та ін.*

Перша група. Номери (зверху вниз, за порядком знаходження) 1–40. Глибина – 2,0–3,0 м. Усі ці знахідки виявлені над реперним ортзандом (фото 9) у верхній делювіально-соліфлюкційній пачці, густо перемішаній сизими оглеєними і жовтими лесовими смугами. Ніяких “інсітних” стратиграфічних горизонтів тут ми не спостерігаємо.

Отже, перших 40 кам’яних предметів. Представлено: 2 нуклеуси, 4 сколи із вторинною обробкою, різцевий скол із односторонньо ретушованим ребром, 6 пластин, 15 відщепів, 10 скалок-лусок і 3 природні уламки.

Два нуклеуси типологічно абсолютно відмінні поміж собою. Перший (розламаний у довжину) нуклеус має вигляд радіального однобічного ядрища, сформованого на вентральній частині великого відщепу.

Другий – невеличкий торцовий для мікропластинок, із сильно сплющеною пласкою ударною площадкою. Якщо перше ядрище типологічне характерне для середнього палеоліту, то друге – для фінального.

Одна із пластин має чітке міжфасеткове ребро. Друга – яскраве паралельне огранення.

У колекції є три “підлевалуазькі” відщепи. Інші зняряддя праці є типовими для верхнього палеоліту – 2 різці (є серединний і на ударній площадці пластини) – невизначений фрагмент скребла і атиповий скребок на торці зламаной пластинки.

Других 40 предметів з каменю. Глибина залягання – 3,0–4,0 м.

Обидва нуклеуси підпризматичні, одноплощадкові. Зняряддя представлені комбінованим зняряддям скребла-різця, скребла-ножа, скребла на первинному відщепі та атипового різця на базальній частині пластини. Серед пластин присутні і типові мікропластини, а серед відщепів – типові сколи дебордан. Загалом інвентар більше подібний до індустрії першої половини пізнього палеоліту.

I, нарешті, колекція нижньої частини відкладів. Глибина залягання – 4,0–5,0 м. У цьому горизонті знайдено: нуклеус призматичного характеру на масивному відщепі (або ж розколотий навпіл нуклеус, одна з частин якого має вигляд відщепу), різцевий скол з ретушованим ребром, фрагмент робочого краю скребла, пластина з мікроретушкою по краю, 13 пластин, 23 відщепів, 10 скалок.

Серед відщепів виділяється невелика група “архаїчних” відщепів типу левалуа з фасетованою ударною площадкою, трикутно-конвергентного типу, однак пластинчасті вироби демонструють розвинуту призматичну систему розщеплення.

На різних глибинах знайдено гальки пісковика зі слідами обробки. Переважно, це сліди від контрударів, які виникають внаслідок використання предметів як відбійників.

Під час розкопок трапилася невелика, але виразна колекція мамонтових фауністичних решток. На наш погляд, це фрагменти переважно ребер, епіфізів, зубів, хребців, одна ключиця. На проксимальному кінці хребця помітні дві паралельні лінії, зроблені на поверхні кістки зняряддям типу різця. Про це свідчить, зокрема, характер врізних ліній, які мають подвійну (паралельну) структуру слідів (фото 15). Вони виникають внаслідок різання широким півкруглим лезом різця, який таким способом глибоко заходить у тіло кістки.

* Детальний аналіз археологічного матеріалу з розкопу подано у наступній статті у цьому ж збірнику [Ситник та ін., 2009].

Таким чином, матеріали з розкопу Галича II з досліджень 2004 р. (як і 2002 р.) поки що можуть оцінюватися тільки з їх техніко-типологічних характеристик. Найбільш оптимальною видається думка про першу половину верхнього палеоліту.

МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ГАЛИЧ Па

Дослідженнями встановлено, що рештки палеолітичного поселення знаходяться у глибокій природній западині, заповненій відкладами делювіального та соліфлюкційного характеру, ймовірно, у період одного з верхньоплейстоценових кліматичних зрушень (дубно, штілфрід В), коли широко розвивалися мерзлотні процеси. Власне, ці процеси зумовили зсув і переміщення кількох горизонтів заселення, які знаходилися на вершині гори, з південного боку розкопу.

У зв'язку з останнім вирішено зробити серію зачисток обриву кар'єру південно-східніше розкопу I (фото 5, 7). Матеріали, які знайдені під час зачисток, дістали назву "Галич Па", а зачистки пронумеровані за роками – 04, 05, 08. У більшості випадків крем'яні вироби і кісткові рештки вище по схилу залягали так само у соліфлюкційних горизонтах і були частково переміщені. Наприклад, майже повний ріг північного оленя лежав вертикально, що у нормальному захороненні виключається (фото 14). Крем'яні вироби із зачистки Галич II іноді нагадують матеріали середнього палеоліту (фрагменти нуклеуса; фрагмент двобічного виробу, відщепи), а також мікропластинки верхнього палеоліту. Лише на крайній південно-західній зачистці Галич Пс соліфлюкція відсутня, але там відсутні й археологічні матеріали.

ПРОФІЛЬ ГАЛИЧ Па-04

Стратиграфія

Наведемо розріз покривної пачки приблизно за 12 м на південний захід від розкопу I, зроблений 30.07.2004р.

0 – 1,4 м	Сучасний опідзолений чорноземний ґрунт на лесі. Гор. А ₁ потужністю 0,8 м має неоднорідну будову. Верхня частина горизонту антропогенно порушена, нижня досить однорідна, супіщана, світло-сірого кольору (7,5 YR 4/4), опідзолена, безкарбонатна. Супіски дуже тріщинуваті. Тріщини окремої, близькі до вертикальних, з патьоками гумусу по стінках. Тріщини видно і через весь горизонт В. Гор. В складений суглинками потужністю 0,6 м, жовтувато-коричневого кольору (7,5 YR 7/6). В горизонті є також значна кількість червоточин, окремі кротовини діаметром до 10 см. І червоточини, і кротовини заповнені матеріалом гор. А ₁ . Тут багато залізо-манганових конкрецій до 5 мм діаметром. Матеріал горизонту дуже щільний, а це дає підстави думати, що чорноземний процес накладений на гор. В іншого, очевидно, лісового ґрунту. Нижній контакт різкий, ясний.
1,4 – 2,4 м	Відносно однорідні леси, вертикальнотріщинуваті, макропористі, тріщинуваті, з патьоками гумусу по їх стінках. У лесах спостерігаються смуги бурого озалізнєння. Колір лесів 10 YR 7/6. Нижній контакт за чіткими смугами бурого озалізнєння, місцями це чіткий ортзанд до 1 см товщиною. Леси безкарбонатні.
2,4 – 3,9 м	Чіткошаруваті леси, шаруватість орієнтована з падінням на схід під кутом 10°. Колір горизонту неоднорідний, переважає жовтувато-сірий (10 YR 7/6), сірий (10 YR 7/2), червонувано-бурий (10 YR 6/6). Потужність окремих прошарків рідко перебільшує 2 см. Матеріал тонкопіщаний, супіщаний, суглинистий. Шаруватість добре підкреслюється також бурим озалізнєнням. Вона ритмічна: пісок, супісок, суглинок. Це, очевидно, делювіальна перигляціальна пачка. Повсюдно чорні залізо-манганові примазки. Шаруватість паралельна. Нижній контакт ясний, за зміною літології. Породини шару з соляною кислотою не взаємодіють.
3,9 – 4,4 м	Також чіткошарувата пачка, нахилена на схід під кутом 10–12°. Виділяється у розрізі завдяки сизому кольору домінуючих у пачці порід, які перешаровуються

	яскраво-жовтими прошарками глинистих пісків потужністю близько 1 см, рідко більше. Колір основної породи 7 YR 7/1, пісків 10 YR 8/8. Піски дуже озалізовані, породи сизого кольору мають супіщаний склад. Породи шару промігні від карбонатів.
4,4 – 5,3 м	Шар яскраво-жовтих супісків більш однорідної будови, опіщаний. Падає на схід під кутом до 15°. Колір 10 YR 8/4. Нижній контакт ясний, за зміною літології. Супіски у верхній частині шару закипають із соляною кислотою слабо, у нижній – бурхливо.
5,3 – 6,5 м	Відносно однорідна пачка суглинного матеріалу. Вона шарувата у напрямку схилу (на схід – у верхній частині шару під кутом 15°, знизу зростає до 20° і більше). В прошарках оранжеві піски до 1,0 см потужності. Характерною ознакою пачки, окрім важкого гранулометричного складу, є інтенсивна оглеєність. Озалізованість більш характерна для нижньої частини пачки. Домінуючий колір голубувато-сірий (10 YR 7/1), він дещо інтенсивніший у нижній частині пачки (10 YR 7/4). У нижній частині також явне оманганування (велика кількість манганових плям), а також залишків рослинності. Зустрічаються крем'яні артефакти. Смуги бурого озалізовання підкреслюють складну пликвативну деформованість пачки. Вони підкреслюють також дуже нерівний нижній контакт, де смуги озалізовання спостерігаються особливо яскраво, іноді вони йдуть смугою до 3–6 см потужності, іноді це справжнісінький ортзанд. Описувана пачка морфологічно нагадує дубнівський ґрунт волинських розрізів лесово-ґрунтової серії, а також у розрізі Колодів I. У східному напрямку потужність цієї пачки зростає, у західному зменшується. Буквально через 4 м на захід потужність пачки 0,7 м, через 6,0 м – 0,3 м, а ближче до розрізу Галич II вона виклинюється зовсім. Дуже важливо, що ця пачка залягає з дуже різким контактом на горохівському викопному ґрунтовому комплексі, його гор. В. Якщо у східній частині гор. В горохова майже денудований, то у західному напрямку не тільки зростає потужність і однорідність гор. В, але і з'являється прекрасний гор. А ₂ . Власне, на слідах гор. А ₂ масове скупчення артефактів (7 шт). Тут, очевидно, і найдавніший культурний горизонт Галича (можливо, середньопалеолітичний). Породи описаної пачки взаємодіють з соляною кислотою.
З глибини 6,5 м	у східній частині, з глибини 5 м – у західній ми спостерігаємо у тій чи іншій мірі денудований горохівський викопний ґрунтовий комплекс: якщо у західній частині (розріз Галич Па) розвинені А ₂ , В', В'', то у східній ми бачимо лише залишки гор. В''. Дуже важливою ознакою деформованої поверхні горохівського комплексу у східній частині є розвиток мікрограбенів шириною до 30 см і глибиною до 25 см. Вони зустрічаються досить часто і вповнені горизонтальнозалягаючими тонкими шаруватими яскраво-жовтими пісками, інтенсивно закипаючими із соляною кислотою. В пісках зустрічаються тонкі (перші мм) прошарки бурого матеріалу гор. В (?) горохівського комплексу. Колір пісків 10 YR 8/6. Аналогічні піщані кишені і тіла діаметром до 0,3 м є і у середині гор. В. Важливо, що у тих включеннях знайдені артефакти.

ПРОФІЛЬ ГАЛИЧ Па-05

Зачистка 2005 р. За 12 м від розрізу Галич Па-04 вгору по схилу, загалом – у південно-західний бік. За реперний горизонт нами взято тут горохівський викопний ґрунтовий комплекс. З верхньої частини горизонту В горохівського комплексу (TL 1) отримана дата **140,0±31,0 ka BP (Lub)**, з горизонту А₂ (TL 2) – **135,0±34,0 ka BP (Lub)**.

Горизонт В одного із стадіальних (колодівських) ґрунтів 5 киснево-ізотопної стадії загальною потужністю 45 см. Це безкарбонатні світло-коричневі супіски (10 YR 6/4), оглеєні, неясношаруваті, що підкреслюється смугами озалізовання, досить однорідні. По усьому шару плями оманганування діаметром близько 1,0 см, велика кількість залізо-манганових чорних примазок, крапкових, є новоутворення типу кілець Лізеганга, місцями чітка плитчастість (неповноцінна посткріогенна текстура). Верхній контакт дуже нерівний, подекуди видно прогинання вищезаліганних порід, особливо це стосується глеевих суглинків. Плями сизого глею діаметром біля 1 см також більше характерні для приповерхневої частини цього шару.

Вік порід, за даними термолюмінісцентного аналізу проби TL 3 з середньої частини шару, – **101,0±30,0 ka BP (Lub)**.

Над описаним гор. В залягає 35 см делювіально-соліфлюкційних нагромаджень загального голубувато-сірого кольору (10 YR 7/1), інтенсивно озалізненних (плями і смуги), а також значною кількістю чорних залізо-манганових примазок і конкрецій. Породи взаємодіють з HCl, містять псевдоміцелій і дутики до 3 см діаметром. У цьому шарі (ближче до центральної частини) знайдено кремій (артефакт). Поверхня шару дуже нерівна, денудована, з неї розпочинаються дуже складні за формою утворення типу язиків, заповнених світло-жовтим глинистим піском, шаруватим. Глибина цих язиків практично на усю потужність шару, ширина цих язиків до 10–15 см.

Шар побудований супісками, ділянками дуже оглеєними (сизий колір). Умовно його можна розглядати як гор. А₁.

Вище залягає 0,40 м гор. В наступного інтерстадіального ґрунту 5-ої киснево-ізотопної стадії. Це легкі суглинки, однорідні, оглеєні, безкарбонатні, переважний колір червонувато-бурий (10 YR 6/4). Шар має дуже нерівну поверхню. Сюди також проникають світло-жовті шаруваті глинисті піски і клиноподібні структури, що йдуть із залягаючої вище соліфлюкційної пачки. Для усього шару характерні чорні залізо-манганові примазки, а також озалізнення й оглеєння.

Вік порід за даними термолюмінісцентного аналізу проби – **104,0±19,0 ka BP (Lub)**.

Над описаним горизонтом залягає 40 см делювіально-соліфлюкційної пачки, складеної супісками світло-коричневими (10 YR 7/1), темно-палевими (10 YR 7/2). Пачка шарувата, особливо шаруватість проявляється у східному напрямку. Переважають супіски карбонатні, дуже оглеєні, з окремими вугликами до 1,5 см по довгій вісі. Тут також чимало залізо-манганових крапкових чорних примазок. Окрім оглеєння, помітне інтенсивне озалізнення, особливо по шаруватості. Зустрінуто 2 кременевих артефакти і окремі гальки до 5 см діаметром.

У центральній частині розрізу бачимо клиноподібну структуру з дуже складним наповнювачем, у якому усе складно пликвативнодеформоване (котел кипіння?). Ширина цієї структури зверху 0,6 м, глибина до 1,0 м, пробиває не тільки шар, що описуємо, але і підстиляючий, попадає і в жовті піски (рис. 10, П а). Поверхня шару денудована, дуже нерівна. Де-не-де у ній є кишені, заповнені яскраво-жовтими глинистими шаруватими пісками.

ПРОФІЛЬ ГАЛИЧ Па-08

Для повнішої орієнтації у геологічній ситуації подаємо повний опис надгорохівської частини відкладів по розчистці, яка була підготовлена до українсько-польського семінару “Проблеми палеоліту України і палеогеографічних досліджень лесових стоянок” (Єзупіль, серпень 2008 р.), а після цього опис частини розрізу, де було проведено відбір проб для термолюмінісцентного аналізу й пошуку культурних горизонтів. Розріз Галич Па-08 розташований в 25 м від розкопу І.

0 – 0,5 м	Антропогенно змінена верхня частина гумусного горизонту дернового ґрунту, з дуже різким нижнім контактом. Місцями це антропогенні відклади. Товща супіщана, безкарбонатна, сіра (5 YR 6/1), макропориста, дуже неоднорідна, переповнена корінням дерев. Потужність пачки мінлива, залежить від палеорельєфу.
0,5 – 1,0 м	Горизонт А ₁ сучасного дернового ґрунту. Супіщаний, опідзолений, темно-сірий (5 YR 4/1), макропористий, пилюватий, у нижній частині із світло-коричневим відтінком. У шарі чимало сучасних кротовин до 10 см діаметром, перехід ясний, язиковатий. Язики-тріщини з патьоками гумусу і бурого озалізнення проникають в нижчезалягаючий горизонт на глибину до 1 м і більше. Тріщини переважно вузькі (до 1 см).
1,0 – 2,1 м	Горизонт В сучасного ґрунтового комплексу. Суглинистий, безкарбонатний, у верхній частині дрібногрудкуватий, зеленувато-коричневий (5 YR 6/3). По усьому

	шару кротовини діаметром до 10 см і більше, крапкові залізисто-манганові новоутворення. Суглинки дуже щільні, у верхній половині багато червоточин. В 0,1 м від нижнього контакту знайдено палеолітичний кремій.
2,1 – 2,8 м	Дуже оглеєні супіски, темно-палеві, з голубуватим відтінком (7,5 YR 7/3), з великою кількістю тріщин з патьоками гумусу і темно-бурого озалізнення. Є чимало плям темно-бурого кольору, очевидно, залізисто-манганових, діаметром до 3 см, пухких. Характерною ознакою шару є велика кількість сучасних кротовин і спальних камер діаметром до 15 см. Супіски шаруваті, що підкреслюється озалізненням і оглеєнням. Перехід ясний.
2,8 – 3,1 м	Загалом аналогічні описанам у попередньому інтервалі супіски, без кротовин, більш однорідні, також шаруваті.
3,1 – 3,8 м	Лесового обліку пачка, домінуючий колір палевий (10 YR 7/4). Пачка шарувата, в окремих прошарках явний голубуватий відтінок. Верхня частина пачки менш однорідна, тут багато чорних і бурих залізисто-манганових новоутворень до 5 мм діаметром. В основному породи шару з соляною кислотою не взаємодіють, бурхливо закипає лише нижніх 0,15 м шару, це уже фактично типовий лес. Опис ведемо по західній стінці розкопу. Тут шаруватість горизонтальна. Але на перпендикулярній до неї північно-східній стінці видно, що шари падають на схід під кутом 20°. Нижній контакт різкий, ерозійний. Тут є поодинокі кротовини до 10 см діаметром.
3,8 – 4,55 м	Шарувата пачка з домінуванням червонувато-бурих (5 YR 6/4) і світло-коричневих (5 YR 6/2) прошарків супісків, часто складно пликативнодеформованих, з досить потужною (до 0,25 м) лінзою палевого карбонатного лесу, досить однорідного. Стверджувати, що ця пачка є продуктом перевідкладення порід горохівського викопного ґрунтового комплексу важко, але деяка аналогія простежується. Нижній контакт різкий, ерозійний.
4,55 – 4,95 м	Загального лесового обліку супіщана карбонатна пачка. У верхній частині вона палева (10 YR 8/3), а у нижній із-за оглеєння має голубуватий відтінок (10 YR 7/3). У центральній частині тут спостерігається прошарок червонувато-коричневих, характерних для інтервалу 3,8–4,55 м, супісків. Нижній контакт проводимо умовно, за зростанням оглеєння та зміною кольору. Пачка шарувата, особливо у нижній частині.
4,95 – 5,35 м	Другий над горохівським викопним ґрунтовим комплексом стадіальний (?) ґрунт. А ₁ (?) має потужність 0,15 м. Це слабокарбонатні, дуже оглеєні, голубувато-сірі (2,5 YR 7/2) супіски, шаруваті, соліфлюкційно-деформовані, озалізнені (смуги бурого озалізнення особливо добре виражені по шаруватості), з великою кількістю чорних залізисто-манганових новоутворень до 3,0 мм діаметром. Є новоутворення і бурого кольору. Перехід поступовий.
5,35 – 6,05 м	Гор. В має потужність 0,25 м. Він суглинистий, досить однорідний, безкарбонатний, світло-коричневого (2,5 YR 6/4) кольору, іноді темно-жовтого. Суглинки містять головню чорні залізисто-манганові новоутворення, пухкі, діаметром до 3 мм. Нижній контакт ясний, за зміною кольору, зростанням неоднорідності порід.
	Перший над горохівським викопним ґрунтовим комплексом стадіальний (?) ґрунт. А ₁ (?) – глеєвий горизонт, плямисто забарвлений, із псевдо міцелієм, великою кількістю чорних залізисто-манганових новоутворень діаметром до 3,0 мм і більше, супіщаний, карбонатний, з хвилястим нижнім контактом. Фоновий колір шару світло-коричневий (10 YR 7/3); є плями глею голубувато-сірого кольору (10 YR 7/1). У шарі складна внутрішня будова, явно соліфлюкційно-деформована, що підкреслюється смугами бурого озалізнення. Перехід ясний.
	Гор. В потужністю 0,3 м, дуже однорідний, супіщаний, безкарбонатний, світло-коричневий (10 YR 6/4), з ясним нижнім контактом.
6,05 – 6,85 м і нижче	Горохівський викопний ґрунтовий комплекс. Потужність горизонту А ₂ 0,25 м, гор. В розкрито лише на 0,6 м.

Поблизу розрізу Галич Па, дещо північно-східніше від нього на головній стінці спостерігається глибока тріщинувата структура (ширина у верхній частині 0,1–0,15 м, глибина

Богуцький А., Ланчонт М., Ситник О. та ін. Палеолітична стоянка Галич II...

понад 2,0 м), заповнена у нижній частині палевим лесом, у верхній з матеріалом гор. А₂ горохівського комплексу. Матеріал наповнювача відмитий від карбонатів.

Уже в умовах розрізу Галич Па горохівський комплекс частково денудований; у північно-східному напрямі він падає, денудація наростає. Спочатку зменшена потужність горизонту А₂, потім він повністю денудований, денудується до повного знищення і горизонт В. Зрозуміло, зовсім денудуються стадіальні ґрунти 5-ої киснево-ізотопної стадії (колодівські), відклади стають винятково делювіально-соліфлюкційними. Роботами археологів у польовому сезоні 2004 р. багато артефактів було виявлено також поблизу розрізу Галич Па-04, тобто там, де вони виявлені і нами. Є також кістки крупних ссавців, навіть роги північного оленя. Отже, транспорт матеріалу не міг бути далеким.

В подальшому ми майже повністю зачистили стінку розрізу Галич Па. Переважна кількість артефактів тяжіє до нижньої частини делювіально-соліфлюкційної пачки, нерідко це буквально на частково денудованих гор. А₂ і В горохівського комплексу, а також у гніздах жовтих пісків. Із західної, центральної, східної частини цієї стінки із делювіально-соліфлюкційної пачки, що вміщує артефакти, відібрана серія проб на палеомалакологічні дослідження.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕРМОЛЮМІНЕСЦЕНТНИХ ДАТУВАНЬ

Таблиця 2

Результати TL-датування делювіально-соліфлюкційних відкладів на палеолітичній пам'ятці Галич II, розкоп 2002 р. (С. Федорович)

№ зразка	Глибина (m)	№ лаб. UG	Тиснення річне (Gy/ka)	Тиснення геологічне (Gy)	Вік TL (ka BP)
1	1,80	5625	3,62	275,0	72,4±11,0
2	2,70	5626	3,02	248,0	76,8±12,1
3	3,40	5627	3,09	248,0	79,4±12,0
4	2,15	5628	2,78	207,0	70,4±10,7
5	3,70	5629	3,03	250,0	78,5±11,4

Таблиця 3

Результати TL-датування делювіально-соліфлюкційних відкладів на палеолітичній пам'ятці Галич II, розкоп 2004 р. (С. Федорович)

№ зразка	Глибина (m)	№ лаб. UG	Тиснення річне (Gy/ka)	Тиснення геологічне (Gy)	Вік TL (ka BP)
7	5,30	5856	2,82	277,2	98,3±12,6
8	6,20	5857	2,04	>100,0	>49,0

Таблиця 4

Результати TL-датування лесів рівня дубно на палеолітичній пам'ятці Галич Па-04, зачищення 2004 р. (С. Федорович)

№ зразка	Глибина (m)	№ лаб. UG	Тиснення річне (Gy/ka)	Тиснення геологічне (Gy)	Вік TL (ka BP)
5	5,70	5855	2,73	95,3	34,9±4,2

Результати TL-датування відкладів на палеолітичній пам'ятці Галич Па-05, зачищення 2005 р. (Я. Кусяк)

№ зразка	Глибина (m)	№ лаб. UMSC	Тиснення річне (Gy/ka)	Тиснення геологічне (Gy)	Вік TL (ка BP)
7	3,20	4502	3,38	274,0	73,0±22,0
6	3,80	4501	3,11	76,0	24,0±2,0
5	4,30	4500	3,09	373,0	120,0±19,0
4	5,20	4499	3,22	336,0	104,0±19,0
3	5,80	4498	3,15	317,0	101,0±30,0
2	6,30	4497	3,09	420,0	135,0±34,0
1	6,60	4496	3,19	448,0	140,0±31,0

Зразки стратиграфічного профілю Галич II на термомінісцентний аналіз були взяті уже під час перших стаціонарних досліджень 2002 р. Тоді було відібрано 5 зразків на датування методом TL до лабораторії у Гданську.

Пізніше, в 2004 р. відібрано два зразки з профілю розкопу (Галич II) і один зразок з нового профілю Галич Па-04 для датування у гданській лабораторії (С. Федорович). У 2005 р. знову відібрано сім зразків з профілю Галич Па-05 для датування в люблінській лабораторії (Я. Кусяк). Найкраще узгоджуються датування з тих зразків, що відібрані у 2005 р. Це пояснюється тією обставиною, що у профілі Галич Па-05, який знаходиться дещо вище по схилу, збереглися непорушеними ґрунтовий комплекс горохів (еєм) та підстелюючі його відклади. Вище горохова генетичний профіль зникає, домінують делювіально-соліфлюкційні нашарування, що відповідають верхньому плєнівістуліану.

З цього профілю взято 4 зразки, що стосуються еємського та ранньовістуліанського комплексу горохів, а також 3 зразки з відкладів зледеніння Вісли.

Не усі отримані результати датування відкладів Галича Па відповідають геологічному віку. Для чотирьох зразків TL-2, TL-4, TL-5 і TL-7 помітне задавнення віку TL у порівнянні з віком геологічним. Для трьох датованих зразків TL-1, TL-3, а також TL-6, отримано вік TL, який міг би бути співставлений до геологічного віку відкладів досліджуваного стійбища. Йдучи від нижньої частини профілю, для горизонту B₁ ґрунту еємського віку отримано дату (TL-1) **140±31** тис. р., яка добре корелюється зі справжнім віком цього ґрунту. Другий датований зразок (TL-2) узятий з відкладів, що корелюються з горизонтом Ee₁ еємського ґрунту. Маємо вік TL **135±34** тис. р., який здається на кільнадцять відсотків старшим. Два наступних зразки відібрано з “ранньовістуліанського” (ранньовюрмського) комплексу ґрунтів колодіїв, відповідно зразок TL-3 з рівня, що інтерпретується як колодіїв 2 (чи колодіїв 3), а зразок TL-4 з ґрунту колодіїв 1 (чи колодіїв 2). Отримані наступні дати TL, відповідно **101±30 і 104±19** тис. р. Якщо прийняти, що горизонти, інтерпретовані як колодіїв 2 в першому аналізованому варіанті, то їх можна пов'язувати з інтерстадіалом брьоруп і отримана дата добре корелюється з геологічним віком формування цих відкладів.

Інша ситуація виникає у випадку зі зразком TL-4. Спроба кореляції з інтерстадіалом одераде показує на задавнення віку TL зразка близько на 20 % , що в свою чергу вказувало би на збагачення цієї верстви мінеральним матеріалом з інших горизонтів, транспортованим вниз по схилу. У випадку віднесення обох ґрунтів до рівня колодіїв 3, 2, що відповідають інтерстадіалові брьоруп s. 1, то обидві дати є правдивими.

Два зразки (TL-5 і TL-6) відібрані з відкладів киснево-ізопоної стадії 3. Для горизонту, що корелюється з субстадією 3.2, маємо дату **120±19** тис. р., а для субстадії 3.1 – **24±2** тис. р. Для відкладів, що походять з верхнього “плєнівістуліану” датовано один зразок (TL-7). Отримано вік TL **73±22** тис. р. Для верств, що корелюються із субстадією 3.2 і стадією 2 дати

TL дуже задоволені (на кілька сотень процентів). Таке “постаріння” виникає, правдоподібно, з факту, що в склад аналізованої верстви входить транспортований з інших місць матеріал.

Отримана для зразка TL-6 дата TL навпаки вказує на “омолодження” горизонту, на повільніший темп акумуляції мінерального матеріалу, ніж то було насправді. До такого висновку можна прийти на основі дати TL, що отримана для профілю Галич Па-04 С. Федоровичем у Гданську у 2004 р. – **34,9±4,2** тис. р., що добре корелюється з віком геологічним віком ґрунтового комплексу дубно.

Отримані результати термолюмінесцентних аналізів показують неоднозначність і складність седиментаційних процесів, що проходили на цій місці у плейстоценовий час. Щоби термолюмінесцентний вік відповідав геологічному віку, мінеральний матеріал в процесі транспортування повинен бути висвічений сонячними променями впродовж кількох годин, тому то осадки мінеральних зерен повинні проходити повільно. Але, як показують результати аналізів термолюмінесцентного датування проб ґрунтів з еемського інтергляціалу (горизонт Eet) та проб відкладів останнього зледеніння з профілю Галич Па, мінеральний осад не мав достатнього освітлення сонця. Цей факт може свідчити також про те, що матеріал виступав неподалік від остаточного залягання і його транспортування проходило у потужній масі. Досить похиле положення строкатих верств відкладів, молодших від еемського інтергляціалу, може вказувати також на відкладення матеріалу у стародавньому руслі, що робить більш правдоподібним припущення про можливість транспортування матеріалу з недалекої відстані.

Треба звернути увагу, що значне задоволення результатів датувань TL відкладів (лесів) останнього зледеніння не є чимось новим. Беручи до уваги інші профілі долини Дністра, маємо аналогічну ситуацію, перш за все, у відслоненнях Колодіїв 2 і 3, а також Галич Пс (дані не опубліковані).

З пам’ятки Колодіїв в люблінській лабораторії отримані датування для лесу, що корелюються з киснево-ізотопною стадією 3. Ці дати виразно задоволені і знаходяться в інтервалі **74–167** тис. р. Дати, що отримані для ранньовіслянського комплексу ґрунтів, також знаходяться в межах **146–203** тис. р. Важко пояснити таке датування TL [Lanczont, Boguckij, 2007]. В профілі Галич Пс виступає подібна ситуація. Для проб з відкладів, що корелюються з киснево-ізотопними стадіями 2, 3 маємо датування в межах **65–157** тис. р.

Про складність процесів осадконакопичення на стоянці Галич II показують також дати TL, що отримані ще у 2002 р. С. Федоровичем у Гданську. В профілі розкопу Галича II (південно-східна стінка), взято 5 проб (глибина 3–4 м). Одну пробу взято з глибини 2 м. Для лесу отримана дата **72,4±11,0** тис. р., а для соліфлюкційного горизонту, йдучи зверху вниз – датування **76,8±12,1**, **70,4±10,7**, **79,4±12,0** і **78,5±11,4** тис. р. Ці результати показують, що в цілому профілі переважали матеріали, транспортовані з місць вище по схилу, з недалекої відстані. Результати, отримані у 2004 р., також непрості для інтерпретації. Проба, що походить із соліфлюкційного горизонту на глибині біля 5 м дає дату **98,3±12,6** тис. р., а з глибини біля 6 м – **>49** тис. р.

ДОСЛІДЖЕННЯ МАЛАКОФАУНИ

Через складну пликативну деформованість делювіально-соліфлюкційної пачки проблемно було вибрати місця відбору зразків, щоб уникнути змішування фауни з різних шарів. У зв’язку з цим зразки відбирались з частотою 0,3–0,4 м. Вага досліджуваного зразка складала близько 10 кг. Промивання зразків здійснювалось на ситі з діаметром лунки 0,7 мм. Виявлену фауну моллюсків подано у табл. 6. Загалом з розрізу відібрано 16 проб з трьох зачисток. Визначення та палеогеографічна інтерпретація фауни здійснювалось з використанням літературних джерел [Лихарев, Рамельмейер, 1952; Соколовский, 1958; Ložek, 1964; Куница, 1968, 2007; Aleksandrowicz, 1987, 2002; Свердлова, 2005] та колекції.

Уся опробувана пачка розділена на:

- першу частину, що утворилась, можливо, внаслідок руйнування і перевідкладання стадіальних ґрунтів 5 киснево-ізотопної стадії (проби 1.2–1.4);

- другу частину пачки, що утворилась головно внаслідок делювіально-соліфлюкційного перевідкладання надгорохівської частини розрізу (проби 1.1, 2.1–2.3, 3.1–3.3).

Не дивлячись на достатньо великий об'єм зразків, фауна молюсків, що виявлена у розрізі, є досить бідною у кількісному відношенні при її досить багатому видовому, що ускладнює палеогеографічну інтерпретацію, особливо підрахунок часток видів у складі комплексу. У зв'язку з цим, на нашу думку, ці показники будуть носити дуже наближений характер. У самій верхній частині розрізу (верхніх 0,5–0,7 м залежно від перерізу) фауни молюсків не знайдено. Усього виявлено 19 таксонів, з яких 14 ідентифіковано до виду, 4 – до роду і 1 – до родини.

Таблиця 6

Фауна молюсків розрізу Галич IIa

№ п/п	НАЗВА ВИДУ	ЕГ	Переріз № 1 західний				Переріз № 2 центральний			Переріз № 3 східний			
			1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	2.3	3.1	3.2	3.3	3.4
1	<i>Laciniaria plicata</i> (Drap.)	F	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
2	<i>Arianta arbustorum</i> L.	F	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—
3	<i>Discus</i> sp.	F	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	<i>Semilimax kotulae</i> (Westerlund)	F	—	1	—	1	—	—	2	—	1	—	1
5	<i>Clausiliidae</i>	F	—	1	1	—	—	1	—	—	—	1	—
6	<i>Pupilla muscorum</i> L.	O	1	4	3	5	7	4	8	—	1	3	6
7	<i>Pupilla muscorum loessica</i> Lžk.	O	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
8	<i>Pupilla muscorum densegrata</i> Lžk.	O	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
9	<i>Vallonia tenuilabris</i> (Al.Br.)	O	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—
10	<i>Vallonia pulchella</i> (Müll.)	O	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
11	<i>Vallonia</i> sp.	O	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	<i>Succinea oblonga</i> Drap.	M	1	5	4	1	5	5	3	2	1	1	3
13	<i>Columella columella</i> Mart.	M	—	—	—	—	2	1	3	5	—	—	21
14	<i>Trichia hispida</i> L.	M	1	1	—	1	1	1	—	1	3	1	—
15	<i>Nesovitrea petronella</i> (Preiffer)	M	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16	<i>Nesovitrea</i> sp.		—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
17	<i>Vertigo genesii</i> (Gredl.)	H	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	5
18	<i>Vertigo</i> sp.	H	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	—
19	<i>Cochlicopa nitens</i> (Gallenstein)	H	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
УСЬОГО			7	15	10	9	17	15	23	9	8	8	36

Як згадувалось раніше, досліджувану товщу розділено на дві частини. Це відобразилось і у фауні молюсків. У делювіально-соліфлюкційних відкладах, сформованих за рахунок матеріалу стадіальних ґрунтів 5 киснево-ізотопної стадії, відсутні холододобні та більша кількість вибагливих до тепла та вологи таксонів у зразках 1.2–1.4. У деякій мірі цю досліджувану пачку можна вважати нетиповою для соліфлюкційних горизонтів через

відсутність водних видів та незначну кількість гідрофілів у складі фауни. Але не виключено, що це пов'язано із невеликою кількістю виявлених молюсків.

ЕГ – екологічні групи (М – мезофільні види; Н – гідрофільні види; О – види відкритих біотопів, луково-степові; F – чагарниково-лісові види).

Знахідки холодолюбів (холодостійких видів) у всіх зразках перерізів 2 і 3, а також у пробі 1.1 вказують на формування цієї частини досліджуваної пачки у холодних та досить вологих кліматичних умовах перигляціальної зони. На значну (надмірну) кількість вологи вказує декілька видів: це, по-перше, домінування серед холодолюбів виду *Columella columella* Mart., частка якого у окремих пробах перевищує 50 %; по-друге, знахідки у всіх зразках інших мезофілів та гідрофілів, а подекуди і тіньюлюбних форм.

Відклади, з яких відібрано зразки 1.2–1.4, формувались у тепліших кліматичних умовах. На це вказує як відсутність у складі виявленої у них фауни холодолюбів, так і знахідки тут таких форм як *Laciniaria plicata* (Drap.), *Discus* sp., *Nesovitrea petronella* (Preiffer), *Cochlicopa nitens* (Gallenstein). Перелічені таксони, а також знахідки окремих мезофілів та тіньюлюбів вказують на присутність у складі тогочасного рослинного покриву чагарниково-лісових угруповань.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ З ГЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ГАЛИЧ-ГОРИ

Археологічно-геологічні дослідження на Галич-Горі в Галичі ведуться уже більше 10 років. Задіяна група більше 10 різних спеціалістів з різних наукових установ України та Польщі, розкрито багато реперних геологічних розрізів і розкопана значна частина двох важливих палеолітичних пам'яток, але й досі не до кінця з'ясовані головні проблеми седиментології плейстоцену і умов захоронення культурних решток стоянок.

Що нам сьогодні ясно? Це, найперше, загальні принципи осадконакопичення і порядок нашарувань регіонального характеру – території усього кар'єру галицької цегельні. Торкнемося тільки часу верхньої частини середнього плейстоцену, починаючи з коршівського викопного комплексу ґрунтів [Lanczont, Boguckij, 2002].

Комплекс коршівських викопних ґрунтів

Це комплекс двох добре розвинених лісових ґрунтів (ґрунт старшої фази та ґрунт молодшої фази, кожен з виразними ознаками оглесення (профілі II і IIa). У профілях обох ґрунтів виокремлюються тільки рівні Eet і Vt. Гумусові рівні, очевидно незначної потужності, що характерно для ґрунтів цього типу, не збереглися; кожен з цих ґрунтів зрізаний у верхівці – поверхня ерозійно-денудаційна. Молодший ґрунт розвивався (принаймні частково) на пластах свіжого лесового матеріалу. Спостережено у профілі II, що цей міжґрунтовий лес місцями соліфлюкційно порушений і перемішаний із продуктами нищення рівня Eet ґрунту старшої фази. З палеопедологічної та седиментологічної точки зору маємо ознаки подій дуже складного перебігу, які доводять, що під час передостаннього інтергляціалу були відповідні умови (і час) для появи двох педогенетичних фаз, схожих з погляду розвитку вивітровоально-ґрунтоутворних процесів.

Вище молодшого ґрунту цього комплексу з'являються ознаки ймовірного заселення палеолітичної людини у вигляді слідів вогнища і крем'яних артефактів, збережених у межах ерозійних борозенок. Вважаємо, що формування перепаленого матеріалу, і відкладів, що одночасно наповнюють борозни, може бути пов'язане з початком нищення рівнів A і Eet профілю верхнього ґрунту комплексу коршів.

Лес зледеніння варті (московський)

Цей лес не досить добре розвинений і не дає надто багато істотних (з точки зору стратиграфії) фактів. Його потужність включно із рівнем соліфлюкції, що прикриває ґрунт коршів внизу і ґрунт горохів зверху, коливається у різних місцях кар'єру цегельні від 3,3 м до біля 5,0 м (профілі II і IIa). Профіль цього лесу складається з трьох ланок і седиментаційних перерв. Ознаки стратиграфічних відмінностей в ньому виникають з літологічно-фаціальних передумов, оскільки немає інтерстадіальних ґрунтових рівнів. Нижні пласти – це соліфлюкційний рівень непростой будови, складений із матеріалу рівня Eet молодшого ґрунту коршів та лесового пилу у змінних пропорціях, очевидно, представляють передгляціальний час, можливо, частково нижній пленігляціал. Середню частину становить вивітрений лес. У його

верхівці зазначається дуже виразна ерозійно-денудаційна поверхня, у якій започаткована система щілин висихання. Цю поверхню можна розглядати як інтерстадіальну перерву (профіль II). Ймовірно, цей лес представляє головну, пленігліціальну частину зледеніння. Найвищі пласти педогенетично змінені під час останнього інтергліціалу.

Комплекс горохівських викопних ґрунтів

На території цілого кар'єру цегельні він збережений тільки місцями, але там, де повний, розвинений зразково (профілі I, Ia, Ib, Па-08, фото 18). Складається з двох накладених один на одного ґрунтів, які відповідають двом ґрунтоутворним фазам різного рангу. Нижній ґрунт лісового типу збережений у вигляді елювіального рівня Eet з характерною білуватою присипкою і добре розвиненого рівня Bt, багатого на оксиди заліза (біля 4 %). Накладений на ці пласти гумусовий рівень потужністю до 0,6 м, що містить місцями біля 0,3 % гумусу і значно менше, ніж в рівні Bt, оксидів заліза (2,4–2,6 %), представляє степову фазу. Лісовий ґрунт виник у еемському інтергліціалі (микулинському), а степовий ґрунт – під час потепління/потеплень ранньої фази зледеніння вісли (вюрм). Рівень Bt розтинають псевдоморфози вузьких щілиноподібних структур, наповнених глейовим матеріалом, що мають ознаки соліфлюкційних деформацій. Вони показують розвиток перигліціальних умов у першому передвістуліанському стадіалі, між лісовою та степовою фазами; це так звана фаза “а” палеокріогенічного етапу торчин.

Дослідження розрізу Колодіїв, а також нових розрізів Галича II останніх років переконливо показало, що горохівський комплекс має складнішу будову. Окрім добре розвиненого лісового ґрунту (відповідає еему), є ще три інтерстадіальних ґрунти початку верхнього плейстоцену (амерсфорт, брьоруп, одераде). Вони, на жаль, зберігаються не завжди.

Лес зледеніння вісли (валдайський, вюрмський)

Менш потужний і тільки в пластах, які представляють верхній пленігліціал, не завжди карбонатний. Цей лес досить грубозернистий, добре шаруватий, а також досить багатий гумусовими субстанціями (0,2–0,3 %) і оксидами заліза (3,2–3,6 %). У пластах лесу зледеніння вісли вирізняються два рівні зі слідами педогенезу.

Старший з них – інтерстадіальний ґрунт типу дубно (найправдоподібніше, це дубнівський молодший ґрунт, тобто датований верхньою частиною інтерпленігліціалу). Це досить типовий однорівневий тундровий ґрунт потужністю 0,5 м, зі значним вмістом гумусу (>0,5 %) і сполук заліза (> 4 %).

Вище розміщений інтерфазовий, слабо розвинений ґрунт рівне. З точки зору ґрунтоутворення, це малопотужний рівень оглеєння, а місцями трохи грубший (до 0,5 м осадків з рисами педогенезу). У пластах цього рівня і безпосередньо вище можна спостерігати явне зростання вмісту піщаної фракції, виразний стрибок індикаторів зернистості. Ці риси свідчать про періодичне зростання динаміки еолової седиментації і, можливо, про дефляційні процеси.

КОРОТКІ ПІДСУМКИ

Що ми маємо на рівні стародавньої балки-западини – фактично розкопу палеолітичної пам'ятки Галич II?

Усі генетичні рівні (описані вище, що знаходяться за десятків-два метрів від розкопу) аж до В горизонту коршева перевідкладені і змішані – для аналізу і реконструкції умов осадконакопичення вони дуже складні. Так само і дати TL у цьому місці не завжди проливають світло на справжній вік геологічних процесів.

На підставі літології відкладів, палеогеоморфологічної ситуації та зроблених абсолютних TL-датувань можна припустити, що в районі стоянки Галич II пройшло дві, а то й три фази досить потужної соліфлюкції, яка слідувала переважно за формами палеорельєфу, але й сама впливала на рельєф. Перша фаза відбувалася кількома етапами поміж інтерстадіалами раннього періоду останнього зледеніння (вісла, валдай). Друга і третя фази соліфлюкції проходили у пізніший час цього ж зледеніння. Тоді ж відбувалося й інтенсивне перевідкладання суглинисто-супіщаного матеріалу, що захопило культурні рештки палеолітичного поселення. Транспортування їх могло проходити у кілька етапів.

Археологічний розкоп показує поперечний переріз стратиграфії відкладів западинного варіанту – балки-улоговини, яка повністю заповнена матеріалом делювіально-соліфлюкційного походження. В профілі західного схилу цієї западини помітні соліфлюкційні структури, які вказують на існування кількох (трьох) денудаційних поверхонь і свідчать про тривалу активність цих процесів. Вони, мабуть, пов'язуються із киснево-ізотопною стадією 3, з її холодним і нестабільним кліматом. Матеріал був транспортований на незначну відстань, тому дати TL непридатні для окреслення часу рельєфотвірних процесів.

Знаходження на самому дніщі балки-западини у перевідкладених відкладах добре збережених археологічних матеріалів, насамперед дрібних мікролітичних крем'яних виробів і непошкоджених кісток викопних тварин, свідчить, що рештки стародавнього поселення знаходилися або на рівні знаходження, або ж поруч. Люди поселилися у балці, жили деякий час, залишили культурні рештки, які сьогодні є важливим джерелом для датування відкладів балки.

За техніко-типологічним аналізом крем'яного археологічного матеріалу можна зробити попередній висновок про вік палеолітичної пам'ятки і приблизний час формування балки. Вважаємо, що це була, швидше за все, перша половина – середина верхньопалеолітичного періоду – післядубнівський період останнього зледеніння.

Зачищення на рівні позиції Галич Па дали нові важливі матеріали – тут з'являється непорушена частина горохівського викопного ґрунтового комплексу. У відкладах, що корелюються з амерсфортом чи брьорупом (?), знайдені безсумнівні артефакти середнього палеоліту, які не пов'язані з матеріалами стоянки Галич II (з розкопу I). Можливо, тут у перевідкладеному стані знаходяться культурні рештки стоянки (стоянок) середнього палеоліту?

Комплекс археологічних знахідок Галич II, без сумніву, цікава і важлива пам'ятка палеоліту басейну Верхнього Дністра, але багато питань, в тому числі хронології і стратиграфії відкладів залишаються не до кінця з'ясованими. Дослідження пам'ятки буде продовжене. Особливу увагу планується приділити вивченню палеорельєфу, розвитку делювіально-соліфлюкційних процесів, пошуку непорушених культурних горизонтів, хроностратиграфії. Буде уточнена методика вивчення таких геологічно складних пам'яток палеоліту.

ЛІТЕРАТУРА

Безусько Л., Богущий А.

- 1986 Нові дані про рослинність західних областей України у верхньому плейстоцені // Український ботанічний журнал. – Т. 43. – № 1. – С. 47–51.

Геренчук К. И.

- 1960 Тектонические закономерности в орографии и речной сети Русской равнины. – Львов. – 242 с.

Гофштейн И. Д.

- 1960 О террасах Днестра и новейших движениях в Приднестровье // БКИЧП АН СССР. – М. – № 25. – С. 20 – 34.

Гофштейн И. Д.

- 1962 Неотектоника і морфогенез Верхнього Придністров'я. – Київ. – 132 с.

Куница Н. А.

- 2007 Природа Украины в плейстоцене (по данным малакофаунистического анализа). – Черновцы. – 240 с.

Куница М. О.

- 1968 Нові знахідки антропогенових молюсків в Прикарпатті, на Волині і Поділлі // Доповіді АН УРСР. – №4. – Київ. – С. 301–304.

Лихарев И. М., Раммельмейер Е. С.

- 1952 Наземные моллюски фауны СССР. – М. – 488 с.

Полянський Ю.

- 1927 Нові археологічні знахідки з Галичини. – Львів. – 30 с.

- 1929 Подільські етюди: тераси, леси і морфологія Галицького Поділля над Дністром // Збірник Мат.-Природ.-Лікар. секції НТШ. – Львів. – Т. XX. – 191 с.
Сверлова Н. В., Гураль Р. І.
- 2005 Визначник наземних моллюсків заходу України. – Львів. – 218 с.
Ситник О. С.
- 1998 Галич та його околиці в стародавню кам'яну добу // Галич і Галицька земля у державотворчих процесах України. – Івано-Франківськ – Галич. – С. 8–12.
- 2004 Звіт про археологічні дослідження Палеолітичної експедиції у 2004 р. – Львів, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – С. 4–28.
Ситник О., Богущий А.
- 2002 Комплексні археологічно-геологічні дослідження палеолітичного поселення Галич I // Нові технології в археології. – Київ–Львів. – С. 189–202.
Ситник О., Цирек К., Коропецький Р., Вжесіньська А.
- 2005 Гравецька пам'ятка Галич I // МДАПВ. – Львів. – Вип. 9. – С. 32–90.
Ситник О., Цирек К.
- 2002 Пізньопалеолітична стоянка Галич I (попередні результати досліджень) // Археологія. – Київ. – № 2. – С. 75–84.
Ситник О. С., Богущий А. Б., Кулаковська Л. В.
- 1996 Стратифіковані пам'ятки палеоліту в околицях Галича // Археологія. – № 3. – С. 86–97.
Соколовский И. Л.
- 1958 Раковины наземных и пресноводных моллюсков в лёссовых породах // Лёссовые породы западной части УССР. – Киев: Изд-во АН УРСР. – С. 35–48.
Цись П. М.
- 1962 Геоморфологія УРСР. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту. – 224 с.
Alexandrowicz S.W.
- 1987 Analiza malakologiczna w badaniach osadów czwartorzędowych // Geologia. – Т. 13. – Z. 1–2. – Kraków. – S. 3–240.
Alexandrowicz W., Boguckij A., Dmytruk R., Lanczont M.
- 2002 Malakofauna lessów Naddniestrza halickiego // Lessy i paleolit Naddniestrza halickiego: Studia geologica Polonica. – Vol. 119. – S. 253–290.
Bogutskiy A., Lanczont M., Racinowski R.
- 2000 Conditions and course of sedimentation of the middle and upper pleistocene loesses in the Halič profile (NW Ukraine) // Studia Quaternaria. – Vol. 17. – P. 3–17.
Cyrek K., Lanczont M., Madeyska T., Sytnyk O., Wrzeńska A.
- 2002 Górnopaleolityczne obozowisko łowców mamutów nad środkowym Dniestrem (wyniki badań w latach 2000–2001) // Starsza i środkowa epoka kamienia w Karpatach. – Krosno. – S. 97–109.
Cyrek K., Lanczont M., Sudol M., Sytnyk O.
- 2005 Graweckie stanowisko w Haliczu na Ukrainie. Wyniki dotychczasowych badań // Rocznik Przemyski. – Т. XLI. – Z. 2. – S. 17–27.
Cyrek K., Sytnyk O.
- 2002 Paleolit Naddniestrza halickiego // Lessy i paleolit Naddniestrza halickiego (Ukraine). Loess and Palaeolithic of the Dniester River basin, Halyč region (Ukraine). Studia Geologica Polonica (Madeyska T. (red)). – 119. – S. 293–314.
Fedorowicz S.
- 2004 Metodyczne aspekty luminescencyjnego oznaczania wieku osadów neoplejstocенських Europy Środkowej. – Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego. – 156 s.
Fedorowicz S., Boguckij A., Lanczont M.
- 2003 Wyniki badań chronostratygraficznych osadów lessowych w profilu Halyč (Ukraine) na podstawie kolekcji próbek z 2002 roku // Lessy i paleolit Nadniestrza halickiego. – Lublin. – S. 11–14.
Fedorowicz S., Lanczont M., Boguckij A.
- 2004 Luminescence dating of the Halyč profile (Ukraine) on the basis of the samples collected in 2002 // 8th International Conference “Methods of absolute chronology”. – Ustroń, Poland. – S. 41–42.

Lanczont M., Boguckij A.

- 2002 Badane profile lessowe i stanowiska paleolityczne Naddniestrza Halickiego // Lessy i paleolit Naddniestrza halickiego: Studia geologica Polonica. – Vol. 119. – S. 84–113.

Lanczont M., Boguckij A.

- 2007 High-resolution terrestrial archive of climatic oscillations during Oxygen Isotope Stages 5–2 in the less-palaeosol sequence At Kolodiv (East Carpathian Foreland, Ukraine) // Geological Quarterly, 51 (2). – S. 105–126.

Łomnicki A. M.

- 1900 Atlas geologiczny Galicyi: tekst do zeszytu 12. – Kraków.

Ložek V.

- 1964 Quartarmollusken der Tschechoslowakei. – Praha. – 374 p.

Sytnik A., Bogucki A., Lanczont M., Madeyska T.

- 1999 Stanowisko górnopaleolityczne Halicz I // MSROA. – Rzeszów. – T. XX. – S. 15–21.

Sytnik A., Bohutskij A.

- 2001 Naddniestrze Halicza – nowy ośrodek paleolitu na Ukrainie // Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności. Tom LXIV. – Kraków. – S. 208–211.

Sytnik O., Cyrek K., Lanczont M., Madeyska T., Wrzesińska A.

- 2002 Górnopaleolityczne obozowisko łowców mamutów nad środkowym Dniestrem (wyniki badań w latach 2000–2001) // Starsza i środkowa epoka kamienia w Karpatach polskich. – Krosno. – S. 97–109.

Wojtal P., Cyrek K., Sytnik A.

- 2001 The new Upper Palaeolithic mammoth site at Halich (Ukraine) // Acta zoologica cracoviensia, 44(2). – S. 137–142.

***Andrij BOGUCKI, Maria LANZONT,
Olexandr SYTNYK, Tereza MADEYSKA,
Jaroslaw KUSIAK, Stanislaw FEDOROWICZ,
Roman DMYTRUK, Andrij JACYSHYN,
Iryna DUMAS, Beata GOLUB***

PALEOLITHIC SITE HALYCH II. PROBLEMS OF STRATIGRAPHY AND CHRONOLOGY

Paleolithic site Halych II is situated in southern environ of town of Halych (Ivano-Frankiv'sk region) on the upper part of cape-like projection of V terrace of Dnister River. Seven years (from 2002), almost every season, international group of researchers carried out explorations of the site to obtain new geological and archaeological data. Geological structure of Halych II is very complicated and it makes archaeological interpretation of this site complex too. During the years geomorphological, geological, malacological and archaeological researches were carried out, radiocarbon and TL-dating of deposits were made. This article deals with hypothesis of explorers of Halych II about possible variants of initial deposition of Paleolithic cultural layers and causes of their displacement during Pleistocene period.